

**Sprawozdanie władz polskich dla Europejskiego Komitetu
Przeciwdziałania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu
Traktowaniu albo Karaniu.**

Odpowiedź władz polskich na przedstawione sprawozdanie z wizytacji przeprowadzonej przez delegację Komitetu w dniach 8-19 maja 2000 r. przyjmuje systematykę raportu z dnia 21 grudnia 2000 roku, według zawartych w nim kolejnych zaleceń.

A. ZAKŁADY POLICJI I STRAŻY GRANICZNEJ

Zakłady Policji

1. Tortury i inne formy fizycznego maltretowania

z a l e c e n i a

należy podjąć odpowiednie działania dla zapewnienia aby:

- **jakikolwiek przedmioty znajdujące się w budynkach policji jako dowód, były odpowiednio oznakowane i przechowywane w bezpiecznym centralnym miejscu**
- **żadne nietypowe przedmioty nie znajdowały się w budynkach policji**
- / punkt 14 raportu /

Komendant Główny Policji za pośrednictwem komendantów wojewódzkich policji i komendantów szkół policyjnych podejmuje przedsięwzięcia mające na celu przestrzeganie poleceń zawartych w piśmie Komendanta Głównego Policji numer DK-95/96 z dnia 20 listopada 1996 roku obligującego wszystkich komendantów wojewódzkich policji do spowodowania usunięcia z pomieszczeń służbowych przedmiotów nie będących na wyposażeniu policjantów, przedmiotów których przeznaczenie mogłoby sugerować naruszenie praw osób biorących udział w czynnościach procesowych.

Komendant Główny Policji w wytycznych numer 4/2000 określił sposób przechowywania w jednostkach policji przedmiotów stanowiących dowody rzeczowe w prowadzonych postępowaniach, uznając że dowody te powinny być przechowywane w specjalnie wydzielonych, odpowiednio zabezpieczonych pomieszczeniach.

- **starsi oficerowie policji przekazywali swojemu personelowi zdecydowane przesłanie, że nie niewłaściwe traktowanie osób zatrzymanych nie jest akceptowane i zostanie poddane surowym sankcjom**
- **przypominać oficerom policji, że nie powinni używać więcej siły fizycznej niż jest to konieczne w celu zatrzymania osoby oraz że kiedy określona osoba jest już zatrzymana i znajduje się pod kontrolą, nie zachodzi potrzeba, aby policja była taką osobę lub w inny niegodny sposób ją traktowała lub poniżała**

/punkt 14 raportu/.

Komendant Główny Policji zlecił zwiększenie nadzoru przełożonych nad wykonywaniem przez podwładnych policjantów czynności służbowych zgodnie z prawem i regułami taktyki kryminalistycznej oraz w taki sposób by nie naruszać jakichkolwiek praw obywatelskich, w tym uprawnień przynależnych uczestnikom postępowania.

Ustawa o Policji w artykule 16 ustęp 2 stanowi, że:

- **policjanci mogą stosować środki przymusu bezpośredniego odpowiadające potrzebom wynikającym z istniejącej sytuacji i niezbędne dla osiągnięcia podporządkowania się wydanym poleceniom,**
- **zwrócić uwagę na przyswojenie i rozwój umiejętności komunikacji interpersonalnej podczas wstępnego i dalszego szkolenia pracowników policji**
- / punkt 15 raportu /

Komendant Główny Policji zlecił w ramach procesu doskonalenia zawodowego policjantów uwzględnienie w większym stopniu niż dotychczas problematyki poszanowania praw obywatelskich oraz komunikacji interpersonalnej.

w y m a g a n e   i n f o r m a c j e

- **środki prewencyjne podejmowane w związku z zapewnieniem wsparcia pracownikom policji, narażonym na udział w sytuacjach stresowych lub brutalnych w okresie 1999 r. i 2000 r.**
- / punkt 15 raportu /

Zgodnie z poleceniem komendanta Głównego Policji w grudniu 1999 roku wprowadzono obowiązkowość powiadamiania psychologów policyjnych o wydarzeniach traumatycznych i silnie stresujących.

Wprowadzenie takiej zasady do praktyki było możliwe dopiero po przeszkoleniu przynajmniej części psychologów w prowadzeniu debriefingu /odreagowania psychologicznego/ oraz podejmowania interwencji kryzysowej.

W 2000 roku psycholodzy interweniowali w 288 przypadkach.

Z analizy danych dotyczących niesienia pomocy pracownikom policji narażonym na stres wynika, że poprawy wymaga przepływ informacji oraz podniesienie wiedzy przełożonych o możliwości korzystania z pomocy psychologów w wielu sytuacjach stresowych, nie tylko mających charakter wydarzeń traumatycznych.

- **liczba i rodzaj skarg na temat złego traktowania, skierowanych wobec policjantów oraz liczba postępowań karnych i dyscyplinarnych, które zostały przeprowadzone na podstawie skarg**
- **wykaz sankcji karnych lub dyscyplinarnych nałożonych na oficerów policji orzeczonych w związku ze skargami na złe traktowanie**
- **procedury dyscyplinarne stosowane wobec policjantów włączając środki bezpieczeństwa zapewniające ich obiektywność, właściwą dokumentację**
- / punkt 16 raportu/.

Komenda Główna Policji dysponuje jedynie następującą statystyką dotyczącą prowadzonych w 1999 i 2000 roku postępowań dyscyplinarnych i karnych, która przedstawia niniejsze zestawienie.

Rodzaj skargi	Ogółem liczba skarg		W tym potwierdzonych	
	1999	2000	1999	2000
Stosowanie niedozwolonych metod fizycznych	579	572	22	16
Użycie pałki gumowej lub miotacza	84	102	2	6

Wszystkie postępowania karne w sprawach dotyczących przemocy użytej przez policjantów, z mocy prawa prowadzone są przez prokuratorów bez udziału organów policji. Zasada ta gwarantuje pełny obiektywizm w toku prowadzonego postępowania.

W latach 1999-2000 dane obejmujące wydarzenia dotyczące bezpośredniego, bezprawnego użycia przemocy w trakcie interwencji i wykonywania czynności procesowych zwłaszcza przesłuchań oraz liczby wszczętych postępowań przygotowawczych kształtuje się następująco:

Pobicie obywateli oraz naruszenie innych dóbr osobistych		Liczba wydarzeń		Liczba policjantów biorących udział w wydarzeniach		Wszczęte sprawy karne		Liczba policjantów objętych postępowaniem karnym	
		1999	2000	1999	2000	1999	2000	1999	2000
		Przy wymuszeniu zeznań	6	10	10	12	6	8	10
W czasie interwencji	35	34	54	49	34	34	53	45	
W czasie bójki	19	13	19	20	19	14	19	20	

Poniższa tabela przedstawia informacje na temat zakończonych postępowań karnych prowadzonych w 1999 i 2000 roku, w związku z popełnieniem przez policjantów przestępstw pobicia lub naruszenia innych dóbr osobistych.

Liczba postępowań karnych		Liczba policjantów objętych postępowaniem karnym		Sposób zakończenia sprawy									
				Uniewinnienie		Umorzenie sprawy		Skazano na karę					
								Grzywny		Ograniczenie wolności		Pozbawienia wolności	
1999	2000	1999	2000	1999	2000	1999	2000	1999	2000	1999	2000	1999	2000
55	50	64	60	23	21	31	31	1	1	0	0	5	8

Postępowanie dyscyplinarne wobec policjantów prowadzone jest w oparciu o przepisy rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 19 grudnia 1997 roku w sprawie szczegółowych zasad i trybu udzielania wyróżnień oraz przeprowadzenia postępowania dyscyplinarnego w stosunku do policjantów, wydanego na podstawie art. 139 ust. 2 ustawy o Policji.

Zgodnie z art. 133 ust. 1 cytowanej ustawy policjant podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej za naruszenie dyscypliny służby oraz w innych przypadkach określonych w ustawie, natomiast zgodnie z art. 132 ustawy policjant ponosi odpowiedzialność dyscyplinarną za popełnione przestępstwa i wykroczenia niezależnie od odpowiedzialności karnej.

W celu zapewnienia obiektywności prowadzonego postępowania, zgodnie z art. 39 ust. 2 ustawy o Policji, policjanta można zawiesić w czynnościach służbowych w przypadku wszczęcia przeciwko niemu postępowania karnego w sprawie o przestępstwo nieumyślne ściganie z oskarżenia publicznego, postępowania jeżeli jest to celowe z uwagi na dobro prowadzonego postępowania lub dobro służby – na czas nie dłuższy niż 3 miesiące.

Ponadto w przypadku, gdy przeciwko policjantowi zostało wszczęte postępowanie karne w sprawie o przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego, obligatoryjnie zawiesza się go w czynnościach służbowych na czas nie dłuższy niż 3 miesiące / art. 39 ust. 1 ustawy o Policji /.

W szczególności uzasadnionych przypadkach okres zawieszenia w czynnościach służbowych można przedłużyć do czasu ukończenia postępowania karnego / art. 39 ust. 3 ustawy /.

Decyzje w przedmiocie zawieszenia policjanta w czynnościach służbowych podlegają kontroli Naczelnego Sądu Administracyjnego.

Wydane orzeczenia dyscyplinarne pośrednio podlegają kontroli, tj przy rozpatrywaniu przez Naczelną Sąd Administracyjny skarg na decyzje administracyjne wydane w związku z prawomocnym orzeczeniem dyscyplinarnym np. o obniżeniu bądź nie przyznaniu nagrody rocznej w związku z uznaniem policjanta winnym w postępowaniu dyscyplinarnym, o mianowaniu na niższe stanowisko służbowe w trybie art. 38 ust. 1 ustawy o Policji /w przypadku wymierzenia kary dyscyplinarnej wyznaczenia na niższe stanowisko służbowe/ czy też zwolnienia ze służby w trybie art. 41 ust. 1 pkt 3 ustawy /w przypadku wymierzenia kary dyscyplinarnej wydalenia ze służby/.

Dokumentowanie postępowania dyscyplinarnego odbywa się w formie pisemnej. W toku postępowania wydaje się postanowienie /§ 11 cyt. rozporządzenia/. Ponadto

pewne czynności wymagają udokumentowania w formie protokołu /§ 15 ust. 2 rozporządzenia/.

Inne czynności nie wymagające sporządzenia protokołu, które mają znaczenie dla sprawy, utrwała się w formie adnotacji podpisanej przez pracownika, który dokonał danej czynności.

W zakresie nie uregulowanym rozporządzeniem z dnia 19 grudnia 1997 roku stosuje się przepisy kodeksu postępowania karnego.

2. Warunki w miejscach zatrzymania

a. miejsca zatrzymania dla podejrzanych o przestępstwa kryminalne

z a l e c e n i a

należy podjąć odpowiednie kroki w celu:

- **usunięcia niedociągnięć zaobserwowanych w Komendzie Rejonowej Policji Łódź – Bałuty i w I Rejonowym Komisariacie Policji Warszawa – Ursynów, zagwarantowanie zatrzymanym dostępu do toalet w I Rejonowym Komisariacie Warszawa – Ursynów**
- **/ punkt 21 protokołu /**

- **nie ustawianie w wysiłkach na rzecz wyposażania wszystkich policyjnych aresztów w miejsca do ćwiczeń na świeżym powietrzu**
- **/ punkt 21 protokołu /.**

Komendant Główny Policji za pośrednictwem wszystkich komendantów wojewódzkich policji, w miarę istniejących możliwości finansowych, podejmie przedsięwzięcia w celu przeprowadzenia remontu policyjnych pomieszczeń dla zatrzymanych, policyjnych izb dziecka, aresztów w celu wydalenia i strzeżonego ośrodka dla cudzoziemców zgodnie z wymogami określonymi w niżej wymienionych przepisach;

- zarządzenie Nr 50 Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 20 maja 1996 roku w sprawie określenia warunków jakim powinny odpowiadać pomieszczenia w jednostkach organizacyjnych Policji, przeznaczone dla zatrzymanych,
- rozkaz Nr 6/94 Komendanta Głównego Policji w sprawie pełnienia służby przez policjantów w policyjnych izbach dziecka oraz wyposażenia i zabezpieczenia technicznego tych izb,
- rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 10 lutego 1999 roku w sprawie określenia warunków jakim powinny odpowiadać strzeżone ośrodki dla cudzoziemców i areszty w celu wydalenia oraz regulaminu pobytu w tych ośrodkach i aresztach.

Komendant Główny Policji zalecił bezwzględne przestrzeganie poleceń zawartych w rozkazie Nr 7/94 Komendanta Głównego Policji z dnia 10 listopada 1994 roku zawierającego instrukcję w sprawie pełnienia służby przez policjantów w pomieszczeniach dla zatrzymanych. Zwłaszcza dotyczy to § 8 pkt 14 tej instrukcji, który nakłada na policjantów obowiązek umożliwienia zatrzymanym, na każde ich zgłoszenia, załatwianie potrzeb fizjologicznych.

b. policyjne izby dziecka

z a l e c e n i a

- **zaleca się władzom polskim podjęcie następujących działań w stosunku do policyjnej izby dziecka w Rzeszowie;**
- **poprawienie systemu wentylacji w pomieszczeniu sypialni dla chłopców oraz wyposażenie jej w łóżka i pościel**
- **poprawienie wystroju wnętrza i wyposażenie pokoju zajęć**
- **odnowienie toalet i pomieszczeń z prysznicami oraz zagwarantowanie odpowiedniej prywatności**
- **dostarczenie przebywającym tam dzieciom odpowiednie ubranie na dzień**
- **zorganizowanie przebywającym w izbie dziecka dzieciom przynajmniej jednej godziny dziennie zabaw na świeżym powietrzu**
- **rozwińcie zakresu zajęć oferowanych dzieciom, ze szczególnym naciskiem na edukację**

- **zapewnienie kobiecego personelu w razie potrzeby dokonania przeszukania u zatrzymanych dziewcząt**
- / punkt 26 raportu /
- **zaleca się, aby władze polskie podjęły właściwe kroki w celu zapewnienia natychmiastowego badania medycznego nowo przybyłym do policyjnej izby dziecka**
- / punkt 27 raportu /.

Uregulowania obowiązujące w policji, w zakresie funkcjonowania policyjnych izb dziecka stanowią, że nieletni zatrzymani w policyjnych izbach dziecka biorą udział w zajęciach ruchowych na świeżym powietrzu w zależności od warunków atmosferycznych, tego rodzaju zastrzeżenie było konieczne z uwagi na to, aby zajęcia nie stały się zbyt dolegliwe dla zdrowia nieletnich, na przykład z uwagi na niską temperaturę lub opady deszczu albo śniegu.

Ponadto każdy nieletni przyjmowany do policyjnej izby dziecka otrzymuje z magazynu komplet czystej bielizny osobistej – zarówno na dzień /dresy/, jak i na noc /pidżama/.

Poza tym dostarcza się zatrzymanym nieletnim czysta pościel, ręcznik oraz niezbędne środki higieny osobistej.

Zgodnie z rozkazem Nr 6/94 Komendanta Głównego Policji z dnia 27 października 1994 roku w sprawie pełnienia służby przez policjantów izbach dziecka oraz wyposażenia i zabezpieczenia technicznego tych izb, policjanci – wychowawcy pełniący tam opiekę nad nieletnimi posiadają minimum średnie wykształcenie i przygotowanie pedagogiczne.

W miarę możliwości i zgodnie z indywidualnymi potrzebami nieletnich przebywających w tych placówkach prowadzone są przez policjantów – wychowawców, zajęcia edukacyjne. Zakres tych zajęć jest zindywidualizowany i ma przeważnie charakter doraźny z uwagi na krótki czas przebywania w policyjnych izbach dziecka /do 72 godzin/.

Komendant Główny Policji podejmuje ciągłe działania w celu zapewnienia warunków i możliwości przeszukiwania zatrzymanych dziewcząt przez kobiety policjantki. Ponadto Komendant Główny Policji zwraca szczególną uwagę na zapewnienie osobie zatrzymanej właściwej opieki lekarskiej, gwarantowanej w art. 15 ust. 2 pkt 5 ustawy o Policji, który stanowi, że „osobę zatrzymaną należy bezzwłocznie poddać – w razie uzasadnionej potrzeby – badaniu lekarskiemu lub udzielić jej pierwszej pomocy oraz

przestrzeganie przez podległych policjantów postanowień zarządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 24 czerwca 1997 roku w sprawie trybu przeprowadzania badań lekarskich osób zatrzymanych przez policję w zakresie obowiązku zapewnienia osobie zatrzymanej opieki medycznej oraz właściwego dokumentowania faktów przeprowadzania badań lekarskich.

Ujawnione przez członków delegacji Komitetu Nieprawidłowości w Funkcjonowaniu Policyjnych Izb Dziecka w Gdańsku i Rzeszowie zostaną za pośrednictwem komendantów wojewódzkich policji usunięte.

c. miejsca zatrzymania dla cudzoziemców oczekujących na deportację

z a l e c e n i a

- **zaleca się władzom polskim podjęcie następujących kroków w odniesieniu do Ośrodka Strzeżonego dla cudzoziemców w Lesznowoli:**
- **naprawienie toalet i umywalek w Budynku nr 2 i utrzymywanie ich w czystości**
- **zwrócenie uwagi na stworzenie rezydentom możliwości przyjmowania gości przez przynajmniej jedną godzinę w tygodniu**
- **zapewnienie, aby nie nakładano żadnych restrykcji na spotkania z prawnikami**
- **zapewnienie w odpowiednim czasie wszystkim rezydentom informacji o ich prawach i obowiązkach, jak również o charakterze i stanie postępowań w ich sprawach**
- **zapewnienie regularnych wizyt psychiatry lub psychologa w ośrodku**
- **zwrócenie uwagi na sposób doboru personelu ośrodka i ich szkolenie**
- / punkt 42 raportu /.

Komendant Główny Policji przekazał informację, że wszelkie prace remontowe w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców w Lesznowoli oraz areszcie deportacyjnym w Gdyni prowadzone są na bieżąco, w miarę posiadanych przez jednostki Policji środków finansowych.

Utrzymanie tych obiektów we właściwym stanie technicznym jest bardzo trudne z uwagi na fakt, że umieszczani tam cudzoziemcy swym zachowaniem bardzo często doprowadzają do dewastacji pomieszczeń. Dotyczy o zwłaszcza toalet gdzie ze zrozumiałych względów, dozór policji jest ograniczony. Nadmienić należy, że bezpośrednio po wizytacji

przedstawicieli Komitetu Komenda Wojewódzka Policji w Radomiu przeprowadziła remont wszystkich pomieszczeń, w tym naprawiono toalety i umywalnie w budynku nr 2.

Ponieważ regulamin pobytu cudzoziemców w strzeżonym ośrodku i areszcie w celu wydalenia w bardzo ogólny sposób reguluje kwestie udzielania zgody na widzenia, ustalono pismem z dnia 6 stycznia 1997 roku Nr E-II-3/97 oraz pismem z dnia 21 kwietnia 1998 roku Nr E-IV-1/98 jednolitą procedurę postępowania w takich przypadkach. Między innymi przyjęto zasadę, że zgoda na widzenie udzielana jest automatycznie przedstawicielom Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych d/s Uchodźców. /UNHCR/, Komitetu Helsińskiego, Rzecznika Praw Obywatelskich, pracownikom właściwych placówek dyplomatycznych oraz Rzecznikowi d/s Migracji i Uchodźstwa. W pozostałych przypadkach obowiązuje tryb polegający na tym, że zainteresowana osoba pisemnie zwraca się do właściwego komendanta jednostki, w której usytuowany jest areszt lub ośrodek, o wyrażenie zgody na widzenie. Odpowiedź udzielana jest w ciągu 30 dni na ogólnie przyjętych zasadach w Kodeksie postępowania administracyjnego. Nie dotyczy to obowiązku zapewnienia zatrzymanemu cudzoziemcowi jego praw wynikających z ustawy Kodeks postępowania karnego w zakresie niezwłocznego zapewnienia kontaktu z adwokatem /art. 245 paragraf 1 K.p.k./. Zgodnie z zaleceniami Komitetu CPT procedura udzielania zgody na widzenie zostanie zmieniona w ramach planowanych zmian legislacyjnych wynikających z aktualnie przygotowywanej ustawy o cudzoziemcach. Zostanie podjęta próba uregulowania spraw dotyczących odwiedzin w aresztach i ośrodkach dla cudzoziemców. Regulamin taki powinien stanowić załącznik do rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Ośrodek Strzeżony dla Cudzoziemców w Lesznowoli funkcjonuje jako Wydział w strukturze Komendy Wojewódzkiej Policji w Radomiu. W związku z tym dobór policjantów oraz pracowników cywilnych odbywa się zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami /Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, rozporządzenie MSWiA z dnia 6 grudnia 2000 r. w sprawie wymagań w zakresie wykształcenia, kwalifikacji zawodowych i stażu służby jakim powinni odpowiadać policjanci na stanowiskach komendantów Policji i innych stanowiskach służbowych, Ustawa Kodeks Pracy oraz inne przepisy wykonawcze do Kodeksu postępowania administracyjnego odnoszące się do pracowników cywilnych/.

Szkolenie pracowników z zakresu znajomości języków obcych jest realizowane w wyniku zgłoszonego zapotrzebowania i oczywiście w miarę posiadanych możliwości. Istotnymi ograniczeniami w optymalnym doborze fachowego personelu ośrodka i aresztów dla cudzoziemców są zbyt mało atrakcyjne warunki pracy i płacy jakie mogą być

zaoferowane przez Policję. Problem braku tłumaczy rozwiązywany jest w codziennych kontaktach poprzez wykorzystywanie do tłumaczeń cudzoziemców znających język polski.

Różnorodność narodowości osób, które są umieszczane na krótki okres czasu w ośrodku wymagałaby zatrudnienia na stałe kilkudziesięciu tłumaczy, co jest nierealne. W przypadku zaistnienia konieczności skorzystania z usług tłumacza kierownik ośrodka, na zasadzie umowy zlecenia zatrudnia taką osobę. Pomocy w tym zakresie udzielają również pracownicy Departamentu Migracji i Uchodźstwa MSWiA, a nawet przedstawiciele niektórych placówek dyplomatycznych. W podobny sposób rozwiązano problem wizytowania cudzoziemców przez psychologów i psychiatrów. Ośrodek na podstawie zawartej umowy z placówkami służby zdrowia w Grójcu, w razie potrzeby korzysta ze specjalistycznej pomocy medycznej. Z uwagi na ograniczone możliwości finansowe, cudzoziemcy potrzebujący pomocy dowożeni są do tych placówek.

Praca psychologów i psychiatrów z cudzoziemcami oczekującymi w ośrodku na wydalenie z Polski jest bardzo utrudniona z uwagi na ich nieznaną mentalność grup narodowościowych, zwyczajów oraz związanych z tym potrzeb. W takich przypadkach najskuteczniejsze okazują się być interwencje doświadczonego personelu.

W najbliższym czasie planuje się rozbudowę strzeżonego ośrodka, wiązać się to będzie z poprawą warunków pobytu dla cudzoziemców oraz warunków pracy zatrudnionego tam personelu. Zwiększenie liczby pomieszczeń socjalnych pozwoli na częstsze niż do tej pory organizowanie zajęć

2. Środki bezpieczeństwa przeciwko złemu traktowaniu osób pozbawionych wolności.

z a l e c e n i a

- **zapewnienie osobie znajdującej się w areszcie policyjnych dostępu do prawnika, zgodnie z zasadami określonymi w kodeksie postępowania karnego**
- / paragraf 52 raportu /
- **inicjowanie zmian w kodeksie postępowania karnego dotyczących zapewnienia osobie znajdującej się w areszcie policyjnym prawa do rozmów z prawnikiem na osobności, wydaniu instrukcji pracownikom Policji, aby nie towarzyszyli osobie zatrzymanej podczas spotkania z prawnikiem**
- / paragraf 52 raportu /

- **podjęcie działań zapewniających skuteczność systemu pomocy prawnej dla osób przebywających w areszcie policyjnym**
- / paragraf 53 raportu /
- **zmianie Rozporządzenia Ministra spraw wewnętrznych i Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z 1997 roku w sprawie przeprowadzania badań medycznych osób zatrzymanych przez Policję poprzez:**
- **1/ zapewnienie osobom pozbawionym wolności prawa dostępu do lekarza wybranego przez tę osobę**
- **2/ przeprowadzenie badań medycznych poza zasięgiem słyszalności i poza zasięgiem wzroku funkcjonariuszy Policji /chyba, że lekarz zarządzi inaczej**
- **3/ odnotowywanie przez lekarza wyników każdego badania zatrzymanych oraz odpowiednich ich oświadczeń**
- / paragraf 54 raportu /
- **4/ podjęcie koniecznych działań w celu zapewnienia obcym obywatelom zatrzymanym na podstawie ustawy o cudzoziemcach i osobom poszukującym azylu, dostarczania formularzy określających w prosty sposób ich prawa od momentu pozbawienia wolności, w języku dostępnym dla tych osób oraz odebrania potwierdzenia faktu pouczenia ich o przysługujących prawach**
- / paragraf 56 raportu /
- **5/ podjęcie stosownych działań zmierzających do przyjęcia kodeksu postępowania przy przesłuchaniu**
- /paragraf 57 raportu /
- **6/ przedsięwzięcie działań zmierzających do usunięcia niedociągnięć w sposobie prowadzenia rejestrów osób zatrzymanych poprzez prawidłowe dokumentowanie czasu pobytu w areszcie, w szczególności czas przybycia i zwolnienia**
- / paragraf 58 raportu /.

Kodeks postępowania karnego w artykule 73 paragraf 1 stanowi, że oskarżony /podejrzany/ tymczasowo aresztowany może porozumieć się ze swoim obrońcą podczas nieobecności innych osób oraz korespondencyjnie /jedynie prokurator może w szczególnie uzasadnionych przypadkach zastrzec, że w terminie 14 dni od zastosowania aresztu tymczasowego kontakty z obrońcą będą się odbywać w obecności jego bądź inne upoważnionej przez niego osoby/. Również w przypadku zatrzymania należy na żądanie zatrzymanego umożliwić mu nawiązanie w dostępnej formie kontaktu z adwokatem, a także

bezpośrednią z nim rozmowę – w tego typu sytuacji zatrzymujący może zastrzec, że będzie przy niej obecny /artykuł 245 paragraf 1 kodeksu postępowania karnego/.

Wybór lekarza przez osobę zatrzymaną, z przyczyn technicznych i finansowych, w istniejącej sytuacji nie wydaje się realny. Zatrzymany pozostaje w dyspozycji Policji przez bardzo krótki okres czasu /do 48 godzin, a w niektórych przypadkach do 72 godzin/, który w zasadzie wyklucza możliwość spełnienia żądań zatrzymanego co do wolnego wyboru konkretnego lekarza.

W każdej jednostce Policji gdzie znajduje się pomieszczenie dla osób zatrzymanych znajduje się również pokój lekarski. Poza przypadkami uzasadnionymi wymogami bezpieczeństwa, badania lekarskie przeprowadza się bez obecności funkcjonariuszy Policji. Wyniki tych badań dokumentuje się w protokole zatrzymania oraz w obowiązkowo prowadzonej książce wizyt lekarskich. Przesłuchania osób pozbawionych wolności winny być prowadzone z zachowaniem wszelkich przysługujących im praw obywatelskich.

Trudno ustosunkować się do zalecenia dotyczącego konieczności prowadzenia na każdą osobę zatrzymaną pojedynczego rejestru /teczki/, ponieważ ma to jedynie znaczenie praktyczne.

Utrwalenie czynności protokołowych za pomocą urządzenia rejestrującego obraz lub dźwięk jest uregulowane w artykule 147 kodeksu postępowania karnego, a nadto rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12.08.1998 roku w sprawie rodzaju urządzeń i środków technicznych służących do rejestracji obraz lub dźwięku dla celów procesowych oraz sposobów ich zabezpieczania, przechowywania, odtwarzania i kopiowania.

Aktualnie prowadzona w pomieszczeniach dla zatrzymanych dokumentacja spełnia wszystkie wymogi formalne i w każdej chwili jest dostępna dla osób upoważnionych do kontroli przestrzegania praw osób zatrzymanych.

Zakłady Straży Granicznej.

z a l e c e n i a dotyczące warunków w miejscach zatrzymania

- **wyposażenie i uruchomienie nowych pomieszczeń dla osób zatrzymanych na Międzynarodowym Lotnisku w Warszawie**

- **zapewnienie wszystkim zatrzymanym osobom dostępu do wody pitnej i pożywienia, jak również dostępu do telefonu**
- **zapewnienie osobom, które są zatrzymane dłużej niż 24 godziny pobytu przynajmniej jednej godziny na świeżym powietrzu**
- **kobiety pozostające na noc powinny być umieszczane w osobnym pomieszczeniu, chyba że wyrażą chęć pozostania z osobami bliskimi, z którymi są związane kulturowo lub emocjonalnie**
- / paragraf 45 raportu /.

Na terenie portu lotniczego Warszawa – Okęcie, straż Graniczna jest jedynie użytkownikiem pomieszczeń przyznanych przez dyrekcję Przedsiębiorstwa Państwowego Porty Lotnicze. W części przyznanej Straży Granicznej wydzielono po jednym pomieszczeniu z przeznaczeniem dla osób zatrzymanych oraz dla podróżnych nie zaakceptowanych na wjazd do Polski. Z uwagi na to, że nie spełniają one wymogów określonych dla tego typu pomieszczeń, wykorzystywane są tylko w niezbędnym zakresie.

Zgodnie z regulaminem pomieszczenia przeznaczone dla osób zatrzymanych, czas pobytu osoby w nim zatrzymanej powinien ograniczać się do minimum, pozwalającego na wykonanie czynności procesowych lub administracyjnych albo przekazania osoby zatrzymanej organom Policji. Pobyt ten nie może jednak przekraczać 12 godzin. Nie ma to wpływu na realizację uprawnień osoby zatrzymanej, także w zakresie zaspokajania potrzeb fizjologicznych. Pomieszczenia dla osób nie zaakceptowanych na wjazd do Polski spełniają rolę poczekalni. Podróżni tam umieszczeni są zaopatrywani w żywność i napoje ze środków finansowych Straży Granicznej według obowiązujących stawek. Dodatkowo funkcjonariusz Straży Granicznej obowiązany jest dostarczyć osobie przebywającej w tych pomieszczeniach, napojów i pożywienie, na jej żądanie i koszt. Podróżni mają możliwość skorzystania z aparatu telefonicznego znajdującego się na terenie Portu Lotniczego. Jedynie w sytuacji żądania kontaktu z przedstawicielstwem dyplomatycznym udostępnia się podróżnemu telefon służbowy. Podróżnemu umożliwia się również pobyt na świeżym powietrzu, jeżeli przebywa on w pomieszczeniach powyżej 24 godzin. Z uwagi na to, że tej kategorii osób przydzielono tylko jedno pomieszczenie, brak jest możliwości wydzielenia odrębnych pomieszczeń dla kobiet i dla mężczyzn.

Sytuacja dotycząca pomieszczeń dla osób zatrzymanych oraz poczekalni dla osób nie zaakceptowanych na wjazd do Polski w porcie lotniczym Warszawa – Okęcie ulegnie zmianie z chwilą zakończenia prac związanych z zaadaptowaniem oddanego do

dyspozycji Straży Granicznej odrębnego budynku z terenem do odbywania spacerów. Zakończenie prac w tym zakresie planowane jest na rok 2002.

- **podjęcie odpowiednich działań w celu usunięcia niedociągnięć zauważonych w Jednostce Straży Granicznej na przejściu kolejowym w Medyce.**
- / paragraf 49 raportu /.

Pomieszczenie znajdujące się w kolejowym przejściu granicznym w Medyce zostały odmalowane oraz uzupełniono w nich oświetlenie. Ponadto wystąpiono z wnioskiem do właściciela obiektu, Polskich Kolei Państwowych, o wykonanie dodatkowego przejścia do toalet bezpośrednio z pomieszczenia dla osób zatrzymanych. Do czasu wykonania tego przejścia, osoby osadzone w tych pomieszczeniach każdorazowo są doprowadzana do toalet służbowych Straży Granicznej przy udziale nadzorujących ich funkcjonariuszy. Czas pobytu osób zatrzymanych w pomieszczeniach Jednostki Straży Granicznej w Medyce nie przekracza kilku godzin pozwalających na wykonanie czynności procesowych lub administracyjnych. W przypadku potrzeby dłuższego osadzenia, osoby zatrzymane przewożone są do pomieszczeń znajdujących się na terenie komendy Bieszczadzkiego Oddziału Straży Granicznej lub pomieszczeń Policji.

W pomieszczeniach znajdujących się w komendzie Bieszczadzkiego Oddziału Straży Granicznej w Przemyśle istotnie brak jest wyodrębnionego terenu pozwalającego na przebywanie zatrzymanym na świeżym powietrzu. Wynika to z faktu, że Oddział ten nie posiada aresztu w celu wydalenia, lecz jedynie pomieszczenia dla osób zatrzymanych. W związku z tym, brak jest uzasadnienia w świetle przepisów Rozporządzenia Ministra spraw wewnętrznych z dnia 7 sierpnia 1996 roku w sprawie określenia warunków, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia w jednostkach organizacyjnych Straży Granicznej, przeznaczonych dla osób zatrzymanych, dla wydzielenia takiego miejsca. Jednakże w przypadku potrzeby zapewnienia zatrzymanemu przebywania na świeżym powietrzu, na jego żądanie lub ze wskazań lekarskich, taka możliwość istnieje pod nadzorem funkcjonariuszy Straży Granicznej.

Mając na uwadze konieczność zapewnienia osobom zatrzymanym odpowiednich warunków, w pierwszym kwartale ubiegłego roku dokonano przeglądu wszystkich pomieszczeń Straży Granicznej, przeznaczonych dla osób zatrzymanych oraz aresztów w celu wydalenia, w wyniku czego określono harmonogram realizacji przedsięwzięć zmierzających do poprawy ich stanu oraz wyposażenia. W przypadku zaś niektórych pomieszczeń znajdujących się na przejściach granicznych, takich jak pomieszczenia w

przejściu kolejowym w Medyce czy w porcie lotniczym Warszawa – Okęcie, Straż Graniczna nie jest ich administratorem i w związku z tym nie może bez zgody właściciela dokonywać prac modernizacyjnych. W przypadkach nie gwarantowania przez te pomieszczenia odpowiednich standardów, wykorzystywane są one jedynie do krótkotrwałego wykonywania zatrzymania osoby w celu wykonania niezbędnych czynności lub przewiezienia jej do pomieszczeń spełniających wymogi określone w przepisach.

z a l e c e n i a dotyczące środków bezpieczeństwa przeciwko złemu traktowaniu osób pozbawionych wolności

- **podjęcie odpowiednich działań w celu zapewnienia osobie zatrzymanej dostępu do prawnika zgodnie z zasadami określonymi w kodeksie postępowania karnego**
- / paragraf 52 raportu /
- **wydanie instrukcji w zakresie zobowiązania funkcjonariuszy służby granicznej, aby nie towarzyszyli osobie zatrzymanej podczas spotkania z prawnikiem**
- / paragraf 52 raportu /
- **podjęcie działań zapewniających skuteczność systemu pomocy prawnej dla osób przebywających w aresztach straży granicznej**
- / paragraf 53 raportu /
- **podjęcie koniecznych działań w celu zapewnienia obcym obywatelom zatrzymanym na podstawie ustawy o cudzoziemcach i osobom poszukujących azylu, dostarczania formularzy określających w prosty sposób ich prawa od momentu pozbawienia wolności, w języku dla tych osób zrozumiałym**
- / paragraf 56 raportu /
- **przedsięwzięcie działań zmierzających do usunięcia niedociągnięć w sposobie prowadzenia rejestrów osób zatrzymanych, poprzez prawidłowe dokumentowanie czasu pobytu w areszcie w szczególności czasu przybycia i zwolnienia**
- / paragraf 58 /.

Każda osoba zatrzymana przez Straż Graniczną, niezależnie od pouczenia zawartego w protokole zatrzymania osoby, którego odpis doręcza się zatrzymanemu otrzymuje w formie pisemnej pouczenie o przysługujących jej prawach, w tym prawa do niezwłocznego nawiązania w dostępnej formie kontaktu z adwokatem i bezpośrednio z nim rozmowy, prawa do żądania zawiadomienia o zatrzymaniu osoby najbliższej, kontaktu z

przedstawicielstwem dyplomatycznym państwa jego pochodzenia oraz prawa do złożenia zażalenia na zatrzymanie. W przypadku, gdy osobą zatrzymaną jest cudzoziemiec, pisemne pouczenie doręczane jest w jego języku ojczystym lub języku którym włada. Osoba zatrzymana potwierdza swoim podpisem fakt otrzymania pouczenia o jej uprawnieniach na drugim egzemplarzu pouczenia, który załącza się do akt sprawy.

W przypadku odmowy złożenia podpisu funkcjonariusz Straży Granicznej obowiązany jest odnotować ten fakt w pouczeniu.

Pouczenie o uprawnieniach osoby zatrzymanej znajduje się również w widocznym miejscu, w pomieszczeniach przeznaczonych dla osób zatrzymanych oraz aresztach w celu wydalenia, Straży Granicznej.

W celu ujednoczenia postępowania z osobami zatrzymanymi oraz mając na uwadze konieczność zapewnienia przestrzegania przez funkcjonariuszy Straży Granicznej prawidłowości wykonania zatrzymania, w dniu 16 marca 1999 roku Komendant Główny Straży Granicznej wydał Regulamin pełnienia służby w pomieszczeniach jednostek organizacyjnych Straży Granicznej, przeznaczonych dla osób zatrzymanych, którego istotną część poświęcono obowiązkom funkcjonariuszy Straży Granicznej w zakresie realizacji praw osób zatrzymanych.

Z przepisów Regulaminu jednoznacznie wynika obowiązek wykonania żądania lub podjęcia czynności zmierzających do realizacji uprawnień osoby zatrzymanej, wynikających z przepisów kodeksu postępowania karnego, jak też umożliwienie osobom zatrzymanym załatwienie ich potrzeb fizjologicznych, higienicznych i zdrowotnych.

Podnieść należy, że wydania instrukcji w zakresie zobowiązania funkcjonariuszy Straży Granicznej, aby nie towarzyszyli osobie zatrzymanej podczas jej rozmowy z adwokatem, co jest zaleceniem Komitetu, w świetle obowiązujących przepisów nie jest możliwe, gdy organ zatrzymujący może zastrzec swoją obecność podczas takiej rozmowy. Uprawnienie to wykorzystywane jest jednak incydentalnie i związane jest z dobrem prowadzonego postępowania przygotowawczego.

Przestrzeganie przez funkcjonariuszy Straży Granicznej praw osób zatrzymanych jak również zasadności i legalności zatrzymania oraz prawidłowości jego wykonania jest przedmiotem bieżącego i okresowego nadzoru przełożonych do czego zostali zobowiązani wyżej cytowanym Regulaminem, jak również istotnym elementem prowadzonych kontroli wewnętrznych Straży Granicznej, kontroli resortowej oraz wykonywanej przez prokuratorów i sędziów w ramach nadzoru penitencjarnego.

W każdym przypadku złożenia przez zatrzymanego skargi na warunki zatrzymania lub stwierdzenia przez sąd bezzasadności lub nielegalności zatrzymania przeprowadza się postępowanie wyjaśniające w tej sprawie

Komendant Główny Straży Granicznej w ramach prowadzonych kontroli, jak też bieżącego nadzoru w zakresie realizacji uprawnień osób zatrzymanych nie stwierdził istotnych uchybień w zakresie realizacji uprawnień osób zatrzymanych, jak też przypadku nieprawidłowego prowadzenia dokumentacji służbowej dotyczącej czasu zatrzymania osób w pomieszczeniach Straży Granicznej.

B. ZAKŁADY KARNE

I. Uwagi wstępne dotyczące Służby Więziennej.

- **Bardziej aktywne stosowanie szeregu środków przeznaczonych do walki z przeludnieniem więzień, łącznie z polityką ograniczenia lub zmniejszenia liczby osób kierowanych do więzień.**

(paragraf 61 raportu)

Obowiązujące w Polsce prawo nie przewiduje możliwości odmowy przyjęcia do zakładu karnego lub aresztu śledczego osoby skazanej lub tymczasowo aresztowanej w przypadku braku miejsca zakwaterowania.

Dlatego problem realizacji tego zalecenia nie leży wyłącznie w gestii więziennictwa. Służba Więzienna jest organem wykonującym orzeczenia, natomiast nie ma – poza informowaniem o stanie zaludnienia – wpływu na politykę państwa w tym zakresie.

Na podstawie delegacji zawartej w art. 248 § 2 Kodeksu karnego wykonawczego wydane zostały przez Ministra Sprawiedliwości dwa rozporządzenia w sprawie zasad i trybu postępowania właściwych organów w wypadku, gdy liczba osadzonych w zakładach karnych lub aresztach śledczych przekroczy w skali kraju ogólną pojemność tych zakładów – z dnia 29 czerwca 1999 r. (Dz.U. Nr 61, poz. 669) oraz z dnia 26 października 2000 r. (Dz.U. Nr 97, poz. 1060). Pierwsze z nich uzależniało podjęcie odpowiednich działań przez sądy i prokuraturę po przekroczeniu w skali kraju ogólnej pojemności zakładów karnych i aresztów śledczych, w drugim podniesiono tę granicę do 110% pojemności.

Obowiązujące obecnie rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 października 2000 r. określa zakres czynności, do których podjęcia jest zobowiązany Dyrektor Generalny Służby Więziennej, a mianowicie:

- zgodnie z § 1 w wypadku, gdy liczba osadzonych zakwaterowanych w zakładach karnych i aresztach śledczych oraz podległych im oddziałach zewnętrznych przekroczy w skali kraju ogólną pojemność tych zakładów, Dyrektor Generalny Służby Więziennej, w terminie 7 dni od przekroczenia ich pojemności, informuje o tym Ministra Sprawiedliwości, Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej oraz dyrektorów zakładów,
- zgodnie z § 10 Dyrektor Generalny Służby Więziennej przekazuje Ministrowi Sprawiedliwości, nie rzadziej niż raz w miesiącu, informację o liczbie osadzonych zakwaterowanych w zakładach.

Po otrzymaniu informacji Dyrektor Okręgowy Służby Więziennej oraz dyrektor zakładu jest obowiązany, każdy w swoim zakresie działania, podjąć czynności mające na celu przystosowanie pomieszczeń nie wliczonych do pojemności zakładu do wymogów cel mieszkalnych. W dodatkowych celach mieszkalnych osadzonych można umieścić w warunkach, w których powierzchnia celi na jedną osobę wynosi mniej niż 3 m².

Dyrektor Generalny Służby Więziennej podejmował i nadal podejmuje szereg działań, leżących w zakresie jego kompetencji, mających na celu łagodzenie skutków przeludnienia panującego w jednostkach penitencjarnych. Należą do nich między innymi:

- adaptacja na pawilony mieszalne innych obiektów jednostek,
- podjęcie rozmów z przedstawicielami Ministra Obrony Narodowej na temat przejmowania obiektów wojskowych z przeznaczeniem na zakłady karne i areszty śledcze,
- przyjmowanie do nie przeludnionych zakładów karnych typu półotwartego skazanych zgłaszających się lub doprowadzonych do odbycia kary lub po przerwie w wykonaniu kary pozbawienia wolności,
- kierowanie w szerszym zakresie skazanych odbywających zastępczą lub zasadniczą karę pozbawienia wolności orzeczoną w wymiarze od 1 miesiąca do 3 lat do zakładów karnych typu półotwartego.

Sytuację już istniejącego przeludnienia komplikuje fakt, że następuje systematyczne zwiększenie liczby orzeczeń oczekujących w aresztach śledczych i zakładach karnych na wykonanie.

Data	liczba orzeczeń oczekujących na wykonanie	liczba osób, których orzeczenia dotyczą	liczba osób, którym upłynął termin stawiania się do odbycia kary
12.09.2000 r.	24.670	22.448	20.324
31.01.2001 r.	24.866	22.387	19.452
28.02.2001 r.	25.088	22.587	19.537
31.03.2001 r.	25.152	22.854	19.851

- **Respektowanie standardów dotyczących powierzchni obowiązujących dla więźniów płci żeńskiej i męskiej, to jest 4m² na osobę.**

(paragraf 61 raportu)

Zgodnie z obowiązującym stanem prawnym norma powierzchni mieszkalnej przypadającej w areszcie śledczym lub zakładzie karnym na jedną osobę wynosi nie mniej niż 3 m² (art. 110 Kkw). Norma ta może być zmniejszona tylko w szczególnie uzasadnionym przypadku, za powiadomieniem o tym sędziego penitencjarnego (art. 248 Kkw).

Na podstawie dyspozycji art. 110 Kkw ustalona jest liczba osób, które mogą być zakwaterowane w poszczególnych pomieszczeniach aresztów śledczych i zakładów karnych. Przyjęto, że do powierzchni uwzględnianej do ustalenia normy zaludnienia dla poszczególnych pomieszczeń (powierzchni mieszkalnej) nie wlicza się wnęki okiennej i grzejnikowej, powierzchni znajdującej się poza kratami wewnętrznymi oraz zajmowanej przez urządzenia grzewcze i wydzielone sanitariaty (§ 4 ust. 2 instrukcji nr 2/99 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 16 lutego 1999 r. w sprawie ustalania pojemności jednostek penitencjarnych).

Jednocześnie przy ustalaniu normy zaludnienia dla poszczególnych pomieszczeń uwzględnia się dodatkowo faktyczne możliwości racjonalnego zagospodarowania powierzchni w danym pomieszczeniu, przewidywane przeznaczenie tych pomieszczeń, np. dla osób z zaburzeniami psychicznymi, niepełnosprawnych umysłowo lub fizycznie itp. Skutkiem tego podejścia do ustalania pojemności pomieszczeń mieszkalnych jest przyjęcie dla poszczególnych cel rzeczywistej normy większej niż 3 m² na jedną osobę, i tak:

wg normy 4 m² – jest 1.402 cel,

wg normy 5 m² – są 444 cel,

wg normy 6 m² – jest 431 cel,

wg normy 7 m² – jest 20 cel,

wg normy 8 m² – jest 10 cel,
wg normy 9 m² – jest 1 cela,
wg normy 10 m² – są 3 cele.

Ponadto uwzględniając specyficzne przeznaczenie pomieszczeń mieszkalnych w szpitalach aresztów śledczych i zakładów karnych, dysponujących łącznie 1.343 miejscami zakwaterowania, przyjęto również zróżnicowaną rzeczywistą normę powierzchni przypadającej na 1 osobę, i tak:

wg normy 4 m² – jest 170 cel,
wg normy 5 m² – jest 57 cel,
wg normy 6 m² – jest 11 cel,
wg normy 7 m² – jest 6 cel,
wg normy 8 m² – są 3 cele,
wg normy 9 m² – są 3 cele,
wg normy 10 m² – są 1 cela.

Kierując się takimi samymi zasadami zwiększono normę powierzchni mieszkalnej przypadającej na 1 osobę w domach dla matki i dziecka w Zakładzie Karnym Nr 1 w Grudziądzu oraz w Zakładzie Karnym w Krzywańcu, gdzie zastosowano normy odpowiednio 7 i 9 m².

Rozważając kwestię wielkości normy powierzchni mieszkalnej nie można pominąć aktualnej sytuacji zaludnienia jednostek penitencjarnych.

W wyniku zaostrzenia polityki karnej, nastąpił znaczący przyrost liczby osób pozbawionych wolności, Faktyczne zaludnienie aresztów śledczych i zakładów karnych przekroczyło 100% ustalonej pojemności tych aresztów śledczych i zakładów w dniu 4.09.2000 r. (zaludnienie 63.994, pojemność 63.771, tj. 100,3%). Następnie liczba osób pozbawionych wolności sukcesywnie zwiększała się i, mimo przekazania do użytkowania dodatkowych pomieszczeń mieszkalnych (remonty, adaptacja pomieszczeń niemieszkalnych i inne stosowne działania), zaludnienie w dniu 9.04.2001 r. wynosiło 114,8% (zaludnienie 76.400, pojemność 66.552).

Problemem, przed którym obecnie stoi Służba Więzienna, jest zapewnienie wszystkim pozbawionym wolności obowiązującej normy.

W tym celu w Centralnym Zarządzie Służby Więziennej opracowano program pozyskiwania nowych miejsc zakwaterowania. W dokumencie tym przedstawiono propozycje zwiększenia bazy mieszkalnej w latach 2001 – 2012, w czterech etapach, o 20.000 miejsc.

Ponad 3000 miejsc można będzie uzyskać w stosunkowo krótkim czasie poprzez remonty i adaptacje na pawilony mieszkalne różnych obiektów jednostek penitencjarnych oraz około 8000 miejsc w drodze wybudowanych nowych pawilonów na terenie już istniejących aresztów śledczych i zakładów karnych.

Należy podkreślić, że przystąpienie do realizacji powyższych zamierzeń uwarunkowane jest przyznaniem w 2001 r. dodatkowych środków finansowych na działalność inwestycyjno-remontową w kwocie ok. 85 mln. zł, z czego na:

- realizację I etapu programu – 72 mln. zł,
- rozpoczęcie realizacji II etapu – 13 mln. zł.

Inną możliwością zwiększenia liczby miejsc zakwaterowania jest przejmowanie obiektów wojskowych, lecz także wiąże się to z:

- poniesieniem niezbędnych nakładów na odpowiednią adaptację takiego obiektu dla potrzeb zakładu karnego typu zamkniętego (rząd ok. 20-30 mln. zł),
- zapewnieniem odpowiedniej obsady etatowej (dla jednostki o pojemności 600 miejsc jest to ok. 200 etatów).

- **Nie ustawianie w wysiłkach wprowadzających środki mające na celu zapewnienie pracy dla więźniów skazanych jak i przebywających w areszcie śledczym.**

(paragraf 62 raportu)

Centralny Zarząd Służby Więziennej podejmuje następujące działania mające na celu zwiększenie zatrudnienia osób przebywających w jednostkach penitencjarnych:

- 1) Kontynuuje prace wszystkim dalszego, aktywnego uczestnictwa w opracowywaniu aktów prawnych, pozwalających na systemowe uregulowanie tego zagadnienia. W roku 2000 zgłoszone zostały propozycje zmian do ustawy Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy o zatrudnianiu osób pozbawionych wolności i innych ustaw (m.in. ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu, ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych). Uchwalenie zmian do ww. ustaw pozwoli na obniżenie kosztów zatrudnienia skazanych do poziomu dającego szansę na realny wzrost zatrudnienia we wszystkich jego rodzajach. Jednocześnie na dotychczasowym poziomie utrzymana zostałyby wysokość wynagrodzenia, które otrzymują skazani.
- 2) Dąży do zwiększenia liczby osadzonych zatrudnionych odpłatnie, zwłaszcza przy pracach porządkowych i pomocniczych wykonywanych na rzecz zakładu karnego w ramach posiadanych środków finansowych. Odbywa się to poprzez zatrudnienie osadzonych na

etatach cząstkowych (w niepełnym wymiarze czasu pracy). Działania te powodują iż większa liczba osadzonych ma możliwość podjęcia pracy odpłatnej, a co za tym idzie możliwość uzyskania prawa do zasiłku dla bezrobotnych po opuszczeniu jednostek penitencjarnych. Pozwala na to korzystna interpretacja przepisów ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu wydana przez Krajowy Urząd Pracy. W związku z trudną sytuacją na rynku pracy zwiększona zostanie intensywność działań zmierzających do zwiększenia zatrudnienia nieodpłatnego, zwłaszcza poza terenem jednostek penitencjarnych, realizowanego na rzecz organów samorządu terytorialnego w ramach prac porządkowych, publicznych oraz przy pracach wykonywanych na cele charytatywne. Nadal jednak głównym celem będzie poszukiwanie miejsc pracy umożliwiających zatrudnienie odpłatne skazanych.

- 3) Aktywizuje specjalistów okręgowych inspektorów Służby Więziennej odpowiedzialnych za zatrudnienie osób pozbawionych wolności do planowania i koordynowania działań zmierzających do zwiększenia zatrudnienia osadzonych, inicjowania tych działań zarówno na szczeblu inspektora jak i w jednostkach podległych, kontroli i oceny ich skuteczności oraz sprawowania nadzoru i kontroli nad prawidłowością zatrudnienia osób pozbawionych wolności.
- 4) Konsekwentnie egzekwuje polecenia wydane dyrektorem okręgowym SW, dotyczące podjęcia działań w zakresie:
  - inicjowania niezbędnych i efektywnych prac, zmierzających do poprawy stanu zatrudnienia w skali całego inspektoratu,
  - bieżącego monitorowania stanu zatrudnienia,
  - zwoływania, przynajmniej raz w roku, kolegium dyrektorów jednostek podstawowych na temat zatrudnienia osób pozbawionych wolności,
  - opracowywania, do końca I kwartału roku następnego, krótkiej i rzetelnej analizy dotyczącej stanu zatrudnienia.

Ponadto wprowadzono zasadę, że stan zatrudnienia w jednostkach penitencjarnych jest jednym z istotnych elementów oceny ich funkcjonowania.

II. Zalecenia związane z uzyskaniem przez zespół wizytujący w Zakładzie Karnym w Przemysłu informacji dotyczących maltretowania więźniów przez personel oraz stwierdzeniu, że stosunki pomiędzy personelem, a więźniami panujące w tym więzieniu oparte są na zastraszeniu więźniów.

- **Podjęcie przez kierownictwo więzienia w Przemyślu właściwych działań, w celu wykorzystania wszystkich środków pozostających w jego dyspozycji aby zapobiegać znęcaniu się i zmniejszać napięcia panujące w więzieniu**

(paragraf 65 raportu)

Wobec osób winnych uchybień wyciągnięto wnioski służbowe: obniżono dodatki służbowe, przeprowadzono rozmowy ostrzegawcze, dokonano przesunięć na stanowiskach. Dotyczyło to ogółem 23 osób, łącznie z dyrektorem. Dotychczasowy kierownik działu ochrony złożył raport o zwolnienie ze służby. Na jego miejsce do kierowania działem wyznaczono doświadczonego wychowawcę.

Na podstawie skarg osadzonego F. ustalono personalia funkcjonariuszy obwinionych o bezprawne naruszenie nietykalności cielesnej więźniów. Przeprowadzono szczegółowe postępowanie wyjaśniające. Z uwagi na wagę sprawy i jej rozmiar, skierowano zawiadomienie do Prokuratury Rejonowej w Przemyślu. Sprawa ta, po szczegółowym zbadaniu, z powodu braku dowodów winy została umorzona. Skarżący skazani wycofali bowiem swoje zarzuty (zapis w postanowieniu prokuratury).

Opracowano i uzgodniono z dyrektorem okręgowym Służby Więziennej w Rzeszowie „Harmonogram przedsięwzięć w ZK Przemyśl mających na celu poprawę sytuacji stwierdzonej przez CPT”. Najważniejsze zadania określone w harmonogramie to:

- a) szkolenia warsztatowe funkcjonariuszy działu ochrony (dowódców zmian, oddziałowych) w terminie 14-16 czerwca 2000 r. przeprowadzone przez doświadczonego psychologa z Ośrodka Psychologiczno-Psychoterapeutycznego w Krakowie. Szkolenie dotyczyło kontaktów interpersonalnych, spostrzegania i radzenia sobie z zachowaniami agresywnymi, metod odreagowywania napięć. W szkoleniu uczestniczyło 16 osób (4 dowódców zmian, 12 oddziałowych),
- b) szkolenie dla dowódców zmian i oddziałowych nt. właściwego komunikowania się w kontaktach interpersonalnych, odreagowywania napięć, spostrzegania i radzenia sobie z postawami agresywnymi, przeprowadzone przez psychologa i wychowawców jednostki,
- c) szkolenie wszystkich funkcjonariuszy działu ochrony nt. praworządnego postępowania z osadzonymi oraz właściwego reagowania na postawy agresywne, przeprowadzone przez

dyrektora, kierownika działu penitencjarnego, kierownika działu ochrony (w różnych terminach, do 10.06.2000 r.),

- d) codzienne wizytowanie cel przez wychowawców, dokładne wysłuchiwanie osadzonych, wyjaśnianie skarg i niezwłoczne podejmowanie stosownych działań,
- e) okresowe (co najmniej raz w miesiącu) wizytowanie przez dyrektora wszystkich pomieszczeń, w których przebywają osadzeni. W przypadku skarg dotyczących naruszenia godności osadzonego dyrektor będzie osobiście podejmował czynności wyjaśniające,
- f) okresowe (co najmniej dwa razy w miesiącu) wizytowanie wszystkich cel przez kierowników działów penitencjarnego i kwatermistrzowskiego w celu bezpośredniego przyjmowania uwag i skarg dotyczących warunków odbywania kary,
- g) omawianie stwierdzonych uchybień i dokonywanie oceny atmosfery wychowawczej na wszystkich odprawach (kierownictwa, penitencjarno-ochronnych, działowych),
- h) udział wychowawców i psychologa w ocenie pracy funkcjonariuszy działu ochrony,
- i) obciążenie wychowawców od części pracy biurowej poprzez oddelegowanie do pracy w dziale penitencjarnym starszego referenta sekretariatu,
- j) organizowanie regularnych spotkań dyrektora ze starszymi cel, przekazywanie osadzonym informacji o warunkach socjalno-bytowych, planach wychowawczych i kulturalno-oświatowych, przyjmowanie i rozpatrywanie uwag starszych cel,
- k) dokonywanie przez kierownictwo oceny procedur przyjmowania osadzonych do zakładu oraz niezwłoczne interweniowanie w przypadkach ewentualnych uchybień.

- **Zwrócenie uwagi w okresie szkolenia pracowników służby więziennej, na przyswojenie i rozwój umiejętności komunikacji interpersonalnej, ze szczególnym uwzględnieniem budowania pozytywnych relacji z więźniami.**

(paragraf 66 raportu)

W Zakładzie Karnym w Przemysłu podjęto w tym zakresie następujące działania:

- a) w przypadku szkolenia nowo przyjmowanych funkcjonariuszy i pracowników szczególny nacisk w planach szkolenia i w czasie egzaminów wewnętrznych kładzie się na praworządność postępowania z osadzonymi, prawa i obowiązki więźniów określone w przepisach międzynarodowych i krajowych, zasady właściwej komunikacji

interpersonalnej, ze szczególnym uwzględnieniem pozytywnych relacji z więźniami jako niezbędne elementy procesu resocjalizacji,

- b) w trakcie bieżących odpraw i szkoleń z załogą kierownictwo jednostek każdorazowo uwzględnia zagadnienia związane z praworządnością postępowania z osobami pozbawionymi wolności, właściwą komunikacją i pozytywnymi relacjami międzyludzkimi,
- c) po wizytacji CPT w maju 2000 r. przeprowadzono cykl specjalnych szkoleń dla personelu zakładu, ze szczególnym uwzględnieniem funkcjonariuszy działu ochrony.

Należy podkreślić, iż programy szkoleń wszystkich funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej przewidują uwzględnienie tematyki związanej z zagadnieniami komunikacji interpersonalnej, w tym również tematyki budowania pozytywnych relacji z osadzonymi. Tematyka ta jest poruszana już na etapie szkolenia wstępnego. Zarządzenie Nr 2/98 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 27 stycznia 1998 r. w sprawie określenia szczegółowych zasad i organizacji szkolenia oraz doskonalenia zawodowego funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej określa szczegółowy plan nauczania w ramach kursu przygotowawczego. W planie tym, w ramach przedmiotu „Wybrane zagadnienia etyki zawodowej”, ujęte są zagadnienia odnoszące się do pojęć praworządności, humanitaryzmu i poszanowania godności człowieka w odniesieniu do sytuacji zakładu karnego i aresztu śledczego oraz w aspekcie relacji funkcjonariusz – osadzony i funkcjonariusz – funkcjonariusz. W przedmiocie „Wybrane zagadnienia penitencjarne” przewidziane są tematy dotyczące zasad odnoszenia się funkcjonariuszy oraz pracowników do osadzonych, atmosfery wychowawczej w jednostce penitencjarnej oraz ogólnej charakterystyki środków oddziaływania na skazanych, a także roli funkcjonariuszy w procesie oddziaływania resocjalizacyjnego. W planie przewidziany jest również przedmiot „Trening umiejętności interpersonalnych” prowadzony przez psychologów. W jego ramach omawiany jest sposób zachowania się funkcjonariuszy w relacjach z osadzonymi i ich rodzinami ze szczególnym uwzględnieniem kontroli własnych zachowań funkcjonariuszy w kontaktach interpersonalnych.

W ramach szkolenia zawodowego funkcjonariuszy Służby Więziennej są następnie szkoleni w zakresie ww. tematyki w różnych rodzajach szkół (Szkoly Podoficerskiej, Szkoły Chorążych i Szkoły Oficerskiej) oraz podczas szkoleń specjalistycznych np. kursu oddziałowych działu ochrony. W czasie tych szkoleń doskonalone są umiejętności komunikacji interpersonalnej. Program Szkoły Podoficerskiej Służby Więziennej przewiduje

na przykład „Warsztaty sytuacyjne”, które mają na celu rozwój umiejętności werbalnego przekazywania i odbierania informacji w stosunkach interpersonalnych oraz uwrażliwienie słuchaczy na problemy etyczne wynikające z pracy podjętej w SW. Tematyka tych warsztatów szeroko odnosi się do kontaktów międzyludzkich – przewidziane są zajęcia z problematyki: analiza pierwszych dni w służbie, rozmowa jako sposób komunikowania myśli i nastrojów, rozwijanie poczucia bezpieczeństwa, rozwijanie umiejętności negocjacji, analiza zachowań poprzez psychodramę. Takie same warsztaty przewiduje program Szkoły Oficerskiej SW. Również program Szkoły Chorążych SW zawiera zagadnienia z etyki zawodu funkcjonariusza, w ramach których prowadzone są zajęcia dotyczące problemów poszanowania godności własnej i innej osoby (osadzonego, podwładnego, interesanta), oceny osoby własnej i innej, samokontroli i praworządności w postępowaniu z osadzonymi.

Informacje Służby Więziennej na temat:

- **liczby i rodzaju skarg na znęcanie się składanych przeciwko pracownikom więziennym.**

(paragraf 67 raportu)

W 2000 r. jednostki organizacyjne SW rozpatrzyły 1761 skarg dotyczących sposobu traktowania osadzonych przez funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej. Z tej liczby to:

- 234 skargi na agresję werbalną funkcjonariuszy lub pracowników Służby Więziennej,
- 94 skargi na pobicie przez funkcjonariuszy lub pracowników Służby Więziennej,
- 48 skarg na stosowanie przymusu bezpośredniego,
- 1385 skarg na inne formy nieprawidłowego, w ocenie skarżących, traktowania.

Za zasadne uznano 21 skarg. Ponadto w 379 przypadkach inne podmioty uprawnione do załatwiania skarg dotyczących osób pozbawionych wolności (np. sądy, prokuratury, Rzecznik Praw Obywatelskich) rozpatrywały zarzuty odnoszące się do, szeroko rozumianego, sposobu traktowania tych osób przez funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej.

- **listy nałożonych sankcji dyscyplinarnych lub karnych w wyniku skarg na złe traktowanie więźniów przez pracowników zakładów karnych**

(paragraf 67 raportu)

W 2000 r. wskutek skarg na niewłaściwe postępowanie w stosunku do osadzonych wyciągnięto sankcje dyscyplinarne wobec 4 funkcjonariuszy Służby Więziennej. Dwóm wymierzono karę upomnienia, jednemu karę nagany i jednemu karę surowej nagany. W roku tym nie skierowano żadnej sprawy na drogę sądową.

Zgłoszenie przez Komitet zastrzeżeń co do reżimu stosowanego wobec więźniów uznanych za „niebezpiecznych”, który cechuje całkowity brak zorganizowanych zajęć i zbyt daleko idące ograniczenie w zakresie kontaktów międzyludzkich.

W ostatnich latach systematycznie rosła liczba osadzonych szczególnie zdemoralizowanych, przed którymi należy chronić społeczeństwo, stwarzających poważne zagrożenie dla funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz pozostałych osadzonych. Na podstawie obowiązujących od września 1998 r. przepisów karno-wykonawczych, część z nich kwalifikowana jest do „niebezpiecznych”. Liczba ich systematycznie rośnie i obecnie wynosi 335 osób.

W celu odpowiedniego przygotowania kadry penitencjarnej oraz ochronnej do pracy z wyżej wymienioną grupą osadzonych przeprowadzono szkolenia funkcjonariuszy, w trakcie których zapoznawano ich z obowiązującymi przepisami w zakresie postępowania z tymi osadzonymi, standardami i uregulowaniami międzynarodowymi.

Ograniczenia, jakie są stosowanie wobec osadzonych „niebezpiecznych” wynikają z art. 88 § 3 Kkw oraz aktów wykonawczych do Kkw i polegają na tym, że:

- osadza się ich w oddziale lub celi przeznaczonej dla takich osadzonych,
- cele mieszkalne oraz miejsca i pomieszczenia wyznaczone do: pracy, nauki, przeprowadzania spacerów, widzeń, odprawiania nabożeństw, spotkań religijnych i nauczania religii oraz zajęć kulturalno-oświatowych, sportowych i wychowania fizycznego wyposaża się w dodatkowe zabezpieczenia techniczno – ochronne,
- cele mieszkalne pozostają zamknięte całą dobę i są częściej kontrolowane,
- poruszanie się ich po terenie jednostki penitencjarnej odbywa się pod wzmocnionym dozorem i jest ograniczone tylko do niezbędnych potrzeb,
- poddawanie się kontroli osobistej przy każdorazowym wyjściu i powrocie do celi, spacer odbywa się w wyznaczonych miejscach pod wzmocnionym dozorem,

- nie mogą korzystać z własnej odzieży.

Ponadto zgodnie z § 96 ust. 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 sierpnia 1998 r. w sprawie regulaminu wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz.U. Nr 111, poz. 699) oraz § 64 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 sierpnia 1998 r. w sprawie regulaminu wykonywania tymczasowego aresztowania (Dz.U. Nr 111, poz. 700) osadzony „niebezpieczny” może uczyć się, pracować, bezpośrednio uczestniczyć w nabożeństwach, sportowych i wychowania fizycznego tylko w oddziale, w którym jest osadzony. Zajęcia te są prowadzone w sposób zorganizowany. Stwarza się w nich możliwość korzystania z zajęć w świetlicy oddziału, takich jak: projekcje wideo, dostęp do prasy i książek, rekreacja fizyczna (tenis stołowy, siłownia), nabożeństwa i nauka religii itp.

Odnosząc się do kwestii zbyt daleko idących ograniczeń w zakresie kontaktów międzyludzkich należy stwierdzić, że osadzonym „niebezpiecznym” umożliwia się utrzymywanie kontaktów w zakresie przewidzianym przez kodeks karny wykonawczy oraz przepisy wydane na jego podstawie.

Procedury określone w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 sierpnia 1998 r. w sprawie regulaminu wykonywania tymczasowego aresztowania oraz rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 sierpnia 1998 r. w sprawie regulaminu wykonywania kary pozbawienia wolności stanowią, że:

- sposób osobistego kontaktowania się przedstawicieli podmiotów określonych w art. 38 § 1 Kkw (tj. stowarzyszeń, fundacji, organizacji oraz instytucji, których celem działania jest realizacja zadań określonych w Rozdziale VII Kkw, jak również kościołów i innych związków wyznaniowych oraz osób godnych zaufania) ze skazanym „niebezpiecznym” określa każdorazowo dyrektor,
- widzenia osadzonego „niebezpiecznego” odbywają się w wyznaczonych miejscach pod wzmocnionym dozorem. W czasie korzystania z widzenia w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą osadzony ten nie może spożywać artykułów żywnościowych i napojów zakupionych przez osoby odwiedzające na terenie jednostki penitencjarnej. Osadzony „niebezpieczny” nie może korzystać z widzeń w obecności osadzonych nie zaliczonych do „niebezpiecznych”,
- zgodnie z § 96 ust. 10 regulaminu wykonywania kary pozbawienia wolności widzenia mogą być udzielane w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt, jeżeli zachodzi poważne zagrożenie osoby odwiedzającej. Decyzję w tej sprawie podejmuje dyrektor. Nie dotyczy to osób, o których mowa w art. 8 § 3 Kkw (tj. obrońcy lub pełnomocnika

będącego adwokatem). Na żądanie tych osób udziela się widzenia w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt ze skazanym „niebezpiecznym”,

- zgodnie z § 64 ust. 11 regulaminu wykonywania tymczasowego aresztowania, na żądanie osoby odwiedzającej, widzenia z tymczasowo aresztowanym „niebezpiecznym” udziela się w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt,
- zgodnie z § 64 ust. 10 regulaminu wykonywania tymczasowego aresztowania dyrektor powiadamia organ dysponujący o istnieniu poważnego niebezpieczeństwa dla osoby odwiedzającej oraz konieczność udzielenia widzeń wyłącznie w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą.

„Niebezpieczni” korzystają z ogólnych uregulowań normujących uprawnienia osadzonych:

- w zakładzie karnym typu zamkniętego skazany może korzystać z dwóch widzeń w miesiącu, a za zgodą dyrektora wykorzystać je jednorazowo,
- zgodnie z § 42 ust. 3 regulaminu wykonywania tymczasowego aresztowania, w uzasadnionych przypadkach, dyrektor może indywidualnie zezwolić na przedłużenie czasu widzenia,
- zgodnie z § 33 ust. 4 regulaminu wykonywania kary pozbawienia wolności, w uzasadnionych przypadkach, dyrektor może indywidualnie zezwolić na przedłużenie czasu widzenia, zwiększenie liczby widzeń w ciągu dnia lub na udzielenie widzenia z większą liczbą osób odwiedzających,
- zgodnie z § 35 ust. 1 regulaminu wykonywania kary pozbawienia wolności skazany ma prawo korzystać, na własny koszt z samoinkasującego aparatu telefonicznego,
- zgodnie z art. 105 Kkw skazany ma prawo do prowadzenia korespondencji,
- osadzonym przyznaje się ulgi oraz nagrody dotyczące m. in. zwiększenia liczby i czasu trwania widzeń.

Reasumując należy stwierdzić, że przepisy Kkw oraz regulaminy przewidują bardzo szerokie możliwości utrzymywania kontaktów przez osadzonych ze światem zewnętrznym, dotyczy to również osadzonych uznanych za „niebezpiecznych”. Ograniczenia, jakie są wobec nich stosowane, mają jedynie na celu zapewnienie bezpieczeństwa współosadzonym, funkcjonariuszom i pracownikom oraz innym osobom.

Oddziaływania prowadzone wobec „niebezpiecznych” przewidują dokonywanie oceny oraz weryfikację potrzeb, szczególnie pod kątem nauczania, zatrudnienia, leczenia odwykowego, stosowania oddziaływań psychokorekcyjnych oraz przygotowania do readaptacji społecznej.

Centralny Zarząd Służby Więziennej nadzoruje sposób realizacji celów wykonywania kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania oraz przestrzegania praw osadzonych „niebezpiecznych”.

Informacja na temat projektu budowy w Rzeszowie nowego zakładu karnego dla „niebezpiecznych” więźniów i daty jego otwarcia.

(paragraf 73 raportu)

W 2001 r. opracowano założenia budowy pawilonu przeznaczonego dla osadzonych „niebezpiecznych”, które są aktualnie w opiniowaniu. Uruchomienie procedury projektowania planuje się na 2002 r. Natomiast realizacja projektu budowy oddzielnego budynku dla osadzonych „niebezpiecznych” przewidziana jest na 2004 rok.

III. Zalecenia dotyczące kontynuowania starań zmierzających do zmodernizowania infrastruktury polskich więzień, uznając za priorytet:

- a) w Areszcie Śledczym Warszawa – Białoleka
- zakończenie programu remontowego

(paragraf 76 raportu)

Remont pawilonu pierwszego, rozpoczęty w czasie kontroli CPT, został już zakończony.

W jego wyniku wymieniono:

- a) w celach mieszkalnych: instalację elektryczną, przyłącza hydrauliczno – wodne, węzły sanitarne, wymieniono lub naprawiono stolarkę okienną i podłogi, zbudowano nowe sanitariaty, nałożono na ściany gładź gipsową odmalowano ściany,
b) przeprowadzono remont korytarzy w pawilonie pierwszym, tj. naprawiono stolarkę okienną odmalowano ściany oraz zamontowano nową instalację elektryczną.

Ponadto w ramach prac modernizacyjnych wymieniono lub naprawiono sprzęt kwaterunkowy będący na wyposażeniu cel mieszkalnych.

Obecnie trwa modernizacja pawilonu trzeciego, zakończenie której zaplanowane jest na koniec tego roku. Jeśli pozwolą na to środki finansowe w latach 2003-2004 zostaną wyremontowane pozostałe dwa pawilony mieszkalne oraz zaplecze gospodarcze.

- **zapewnienie aby w celach standardowych nie przebywało więcej niż czterech więźniów i nie więcej niż jeden w celach o powierzchni 6,7 m² (z wyjątkiem przypadków kiedy nie jest wskazane aby więzień pozostał sam).**

(paragraf 76 raportu)

Utrzymujące się od listopada 1999 r. przeludnienie aresztu niestety uniemożliwia zapewnienie osadzonym nawet obowiązującej normy powierzchni (3 m²). Od ubiegłego roku, pomimo dwukrotnego zwiększenia pojemności jednostki, adaptacji niektórych pomieszczeń, a nawet zmiany rejonizacji osadzenia, nadal brakuje miejsc zakwaterowania dla osób tymczasowo aresztowanych. Zdarza się zatem, że w celach 4 osobowych zakwaterowanych jest nawet 6 osadzonych, a w celach pojedynczych umieszcza się po dwóch osadzonych. Nawet przyznanie środków finansowych na uzyskanie planowanych miejsc (np. adaptację 150-200 miejsc w pawilonie piątym aresztu), przy nadal utrzymującym się przeludnieniu, nie zapewnia przestrzegania w każdym przypadku normy 3 m.

- **wzmożenie wysiłków aby stworzyć program zajęć dla więźniów, ze szczególnym uwzględnieniem młodych przestępców i ich dostępem do programu edukacyjnego i rekreacyjnego.**

(paragraf 78 raportu)

Informuję, że w areszcie funkcjonuje już program edukacyjny i rekreacyjny przeznaczony głównie dla osadzonych młodocianych. W jego ramach prowadzone są zajęcia kulturalno – oświatowe o rozbudowanej ofercie. Jest to np. emisja wartościowych wychowawczo filmów video przybliżających problematykę uzależnień, czy zagrożenia zarażeniem się wirusem HIV, a także organizowanie konkursów i quizów o różnej problematyce (prawnej, zdrowotnej, kulturalnej, geograficznej, historycznej i edukacyjnej). W ramach zajęć rekreacyjnych prowadzone są rozgrywki turniejowe w szachy, warcaby i tenisa stołowego.

Podkreślić należy, że dla wzbogacenia programu zajęć tak edukacyjnego, jak i rekreacyjnego, stale poszukuje się sponsorów, którzy mogliby dofinansować ten rodzaj działalności administracji penitencjarnej. Dotychczas udało się pozyskać do współpracy takie firmy, jak: Jar Press (prasa), Krajowe Biura ds. AIDS i Narkomanii (kasety video, książki, materiały edukacyjne), BlueBOX (kasety magnetofonowe, płyty CD). Dużą pomoc okazały i nadal okazują: MONAR, Wojewódzka Stacja SANEPID oraz Polskie Radio.

W ramach programu edukacyjnego zrealizowano 9 kursów nauki zawodu; brukarza, glazurnika, blacharza – dekarza, murarza – tynkarza, malarza – tapicera, malarza budowlanego, zakładania terenów zieleni. Wymienione kursy ukończyło 167 skazanych.

- **ulepszenie terenów do ćwiczeń na wolnym powietrzu dla więźniów trzymanyh w Budynku nr 4.**

(paragraf 78 raportu)

Duże trudności sprawia stworzenie odpowiednich warunków do zajęć sportowych na wolnym powietrzu dla więźniów przebywających w pawilonie czwartym. Związane są one przede wszystkim z niedostatkim środków finansowych na budowę osobnego boiska sportowego. Obecnie przebywający w tym pawilonie młodociani więźniowie, w okresie wiosenno – letnim, korzystają z boiska sportowego usytuowanego przy pawilonie pierwszym.

Informacja o obecnym stanie funkcjonowania oddziału diagnostycznego dla młodocianych przestępców.

(paragraf 79 raportu)

Ośrodek diagnostyczny dla młodocianych przestępców funkcjonuje od początku 2000 roku. Jego pojemność wynosi 43 miejsca, a obsługę penitencjarną prowadzi 3 psychologów i 1 wychowawca. Ośrodek prowadzi badania psychologiczne dla skazanych młodocianych przebywających w areszcie, a w miarę możliwości również osadzonych z innych jednostek penitencjarnych podległych dyrektorowi okręgowemu Służby Więziennej w Warszawie. W ubiegłym roku przeprowadzono 142 badania, w roku bieżącym 40.

Celem badań jest przede wszystkim właściwa kwalifikacja skazanych młodocianych do poszczególnych typów zakładów karnych i systemów wykonywania kary pozbawienia

wolności, opracowywanie programów specjalistycznych oddziaływań i kwalifikowanie do leczenia uzależnień.

Ośrodek diagnostyczny dysponuje lepszym, niż pozostałe oddziały, wyposażeniem i bazą lokalową (czytelnia, dwie świetlice, które wyposażono w 2 stoły do gry w tenisa stołowego, regały książkowe, stoliki świetlicowe) oraz bogatszą ofertą zajęć kulturalno – oświatowych, edukacyjnych, rekreacyjnych, co umożliwia zwiększoną częstotliwość tych zajęć.

b) w Zakładzie Karnym w Łodzi:

- **zakończenie programu remontowego cel.**

(paragraf 84 raportu)

Aktualnie zakończono już, trwający w czasie wizytacji Komisji, remont oddziału III w budynku koszarowym. W wyniku remontu pomalowano wszystkie cele mieszkalne oraz przeprowadzono remont wspólnego węzła sanitarnego. Pomalowano również cele mieszkalne w oddziale pierwszym i drugim. Tym samym zakończono malowanie wszystkich cel w budynku koszarowym. W planie remontowym jednostki, na rok 2001, zaplanowano także odnowienie sal chorych w budynku szpitala.

- **podejmowanie działań w celu zmniejszenia liczby osób przebywających w celach.**

(paragraf 84 raportu)

Wzrastająca sukcesywnie liczba osadzonych powoduje, że w sposób szczególnie wnikliwy, na bieżąco i konsekwentnie prowadzone są wszelkie czynności zmierzające do utrzymania standardów zaludnienia cel mieszkalnych. Dlatego też, przy ścisłej współpracy z dyrekcją szpitala, wszyscy osadzeni, wobec których zakończono cykl leczenia lub obserwacji sądowo – psychiatrycznej, kierowani są do dalszego odbywania kary lub wykonywania tymczasowego aresztowania we właściwych jednostkach penitencjarnych. Równie konsekwentnie postępuje się w przypadkach zmiany klasyfikacji skazanych, których postępy w resocjalizacji skutkują możliwością umieszczenia ich w zakładzie karnym typu półotwartego. Systematycznie również, zgodnie z wymogami kodeksowymi, ocenia się osadzonych, których pozytywne prognozy społeczno – penitencjarne i kryminologiczne

stanowią podstawę do wnioskowania przez administrację zakładu do sądu penitencjarnego o udzielenie warunkowego przedterminowego zwolnienia.

Oprócz działań opisanych powyżej podejmuje się szereg innych czynności organizacyjnych skutkujących zwiększeniem pojemności jednostki. Np. zaadaptowano na potrzeby zakwaterowania osadzonych świetlice oddziałów mieszkalnych. Stwarza to co prawda szereg problemów w realizacji planu zajęć kulturalno – oświatowych, jednak są one organizowane w innym trybie lub miejscu.

- **zmianę konfiguracji wąskich cel, tak aby było 2 lub więcej metrów pomiędzy ścianami.**

(paragraf 84 raportu)

w myśl obowiązujących w Polsce przepisów (art. 110 Kkw) powierzchnia celi mieszkalnej przypadająca na skazanego wynosi nie mniej niż 3 m². Zakład przestrzega ustalonych w tym zakresie norm, w związku z czym dla każdego oddziału jednostki opracowane są wykazy pomieszczeń z ich przeznaczeniem i dopuszczalną ilością miejsc do zakwaterowania. Zmiana konfiguracji wąskich cel mieszkalnych jest wprawdzie teoretycznie ze względów architektonicznych możliwa, jednakże wymagałaby znacznych nakładów finansowych na przeprowadzenie poważnych prac remontowych części budynku koszarowego. Prace takie musiałyby uwzględnić zmianę obciążenia stropów, infrastruktury sanitarnej, grzewczej i elektrycznej. Obecnie cele, o których mowa, przeznaczone są przede wszystkim dla osadzonych niepalących i wykazujących trudności adaptacyjne w celach wieloosobowych, a dwie z nich wykorzystywane są jako izby chorych.

Realizacja powyższego postulatu, z uwagi na drastyczny brak środków finansowych obecnie nie jest możliwa.

- **zwrócenie uwagi na szczególne potrzeby dietetyczne więźniów cierpiących na cukrzycę.**

(paragraf 84 raportu)

W celu zapewnienia skazanym chorym na cukrzycę odpowiedniego wyżywienia dietetycznego zatrudniona jest dietetyczka (na 1/4 etatu). Dietetyczka współpracuje z

inspektorem odpowiedzialnym za prowadzenie służby żywieniowej oraz ze służbą zdrowia. Podmioty te, na bieżąco, uzgadniają i realizują potrzeby dietetyczne skazanych, co do doboru diety i jej składu. Diety dla chorych na cukrzycę są systematycznie modyfikowane w oparciu o najnowsze osiągnięcia diabetologii. W każdym przypadku ich dieta jest ustalana indywidualnie po konsultacji z lekarzem prowadzącym. W celu pełnej realizacji zalecenia, utrzymuje się także stałą współpracę z cywilną, kliniczną służbą zdrowia.

- **podjęcie kroków w celu usprawnienia programu zajęć dla więźniów oraz zapewnienie większej liczbie więźniów pracę.**

(paragraf 90 raportu)

Podjęto działania zmierzające do uatrakcyjnienia proponowanych osadzonym zajęć kulturalno – oświatowych. W tym celu radiowęzeł zakładowy oprócz emitowania audycji lokalnych i ogólnopolskich stacji radiowych zaczął prezentować również liczne audycje własne, poruszające tematy ważne dla osadzonych. Osadzeni przebywający w budynku koszarowym obecnie mogą korzystać z oferty siedmiu kanałów telewizyjnych, w tym trzech satelitarnych. W roku 2000 zakupiono dekodery „Wizja RTV”, co w znacznym stopniu uatrakcyjniło telewizyjną ofertę programową. W jednostce działają koła komputerowe i muzyczne. Biorący udział w tych zajęciach, poza spędzaniem czasu wolnego, nabywają umiejętności, które mogą być im przydatne po opuszczeniu zakładu karnego.

Wychowawcy wszystkich oddziałów organizują różnego typu konkursy tematyczne i turnieje, które cieszą się sporym zainteresowaniem osadzonych.

Zazwyczaj raz w miesiącu organizowane są imprezy kulturalne dla ogółu osadzonych, w trakcie których mogą oni uczestniczyć w spotkaniach z ciekawymi ludźmi, koncertach, spektaklach teatralnych itp.

Ogół skazanych korzystać może ze zbiorów bibliotecznych, prasy codziennej oraz prasy pozyskanej z tzw. zwrotów.

Systematycznie podejmowane są działania zmierzające do uatrakcyjnienia proponowanej oferty zajęć kulturalno – oświatowych i do uaktywnienia większej liczby osadzonych w tym zakresie. Jednak zwiększające się zaludnienie, jak również przeznaczenie 2 z 5 świetlic na cele mieszkalne, utrudniają planowanie i przeprowadzanie licznych form zajęć k.o. dla większej grupy osadzonych.

Zakład karny prowadzi zatrudnienie osadzonych jedynie w zakresie potrzeb związanych z funkcjonowaniem jednostki. Widoczny wzrost zatrudnienia możliwy jest w miesiącach letnich – przy pracach remontowych, w miarę posiadanych środków finansowych.

Znaczne zwiększenie zatrudnienia osadzonych możliwe byłoby tylko poprzez skierowanie większej ich liczby do prac poza terenem zakładu karnego. Jednakże podjęcie powyższych działań ogranicza:

- specyfika zakładu (oddziały szpitalne, terapeutyczny, rehabilitacji i dla chorych na cukrzycę insulinozależną) powodująca, że w jednostce przebywa znaczny odsetek osadzonych z dysfunkcjami fizycznymi i psychicznymi,
- niewielka liczba osadzonych, których są zakwalifikowani do odbywania kary w warunkach zakładu karnego typu półotwartego lub otwartego, a więc mogliby być zatrudnieni w systemie zmniejszonego konwojowania lub bez konwojenta.

Należy dodać, że podejmowane próby w celu pozyskania kontrahentów oferujących takie zatrudnienie, z uwagi na panujące wysokie bezrobocie, nie przynoszą efektów.

- **poprawienie terenu do ćwiczeń na świeżym powietrzu**

(paragraf 90 raportu)

Ćwiczenia fizyczne na świeżym powietrzu dla osadzonych przebywających w zakładzie karnym mogą odbywać się jedynie na trzech polach spacerowych. Na jednym z nich znajduje się kosz do gry w koszykówkę. Położenie zakładu karnego w silnie zurbanizowanej części miasta nie pozwala na wyznaczenie dodatkowego terenu do ćwiczeń na świeżym powietrzu. Nie można również połączyć pól spacerowych, ze względu na konieczność zapewnienia spaceru dużej liczbie grup izolacyjnych.

Pomimo określonych powyżej trudności podjęto prace projektowe zmierzające do zainstalowania na terenie pola spacerowego podstawowego zestawu do ćwiczeń fizycznych (ławeczka, drążek, podciąg), który spełniałby wymogi techniczne dla tego typu sprzętu oraz gwarantowałby bezpieczeństwo ćwiczących.

- **podjęcie działań, w celu usprawnienia programu zajęć dla więźniów w jednostce terapeutycznej oraz kształtowania pozytywnych relacji między więźniami i personelem podkreślając wagę terapii grupowej i środowiskowej.**

(paragraf 96 raportu)

Personel oddziału terapeutycznego opracował i wdraża program oddziaływać, którego celem jest wzbogacenie zajęć dla przebywających w oddziale pacjentów i kształtowanie pozytywnych relacji w stosunkach interpersonalnych, zarówno wśród samych osadzonych, jak i w kontaktach skazanych z funkcjonariuszami. Program realizowany jest w oparciu o cztery bloki terapeutyczne: sportowy, edukacyjny, psychokreacyjny i zatrudnienie.

BLOK SPORTOWY

Z uwagi na brak warunków lokalowych i zaplecza sportowego w tutejszej jednostce, zajęcia sportowe ograniczone są do ogólnorozwojowych w siłowni oddziału oraz rozgrywek tenisa stołowego.

a) Zajęcia w siłowni.

Zajęcia ogólnorozwojowe w siłowni oddziału zaplanowano cyklami (na poszczególne partie mięśniowe). Udział w zajęciach uwarunkowany jest każdorazowo zgodą lekarza. Zajęcia prowadzone są (szczególnie w fazie początkowej każdego cyklu) pod nadzorem. Odbywają się według następującego schematu:

- omówienie ćwiczeń przez osobę prowadzącą,
- zademonstrowanie prawidłowego wykonywania ćwiczenia (osoba prowadząca),
- rozgrzewki i ćwiczenia rozciągające,
- ćwiczenie zaplanowanych elementów,
- relaks.

Każdy cykl zajęć planowany jest na okres 2 tygodni i kończy się zawodami, które mają wyłonić najlepiej wytrenowanego zawodnika. Wyróżnieni otrzymują nagrody i dyplomy.

Organizowane są też turnieje pomiędzy poszczególnymi oddziałami jednostki.

b) Rozgrywki ligowe tenisa stołowego.

Liga tenisa stołowego to dobrowolne zajęcia dla wszystkich chętnych zainteresowanych udziałem w cyklicznych rozgrywkach sportowych. Wyniki są premiowane nagrodami cztery

razy w roku. Wyróżnienia otrzymuje sześciu najlepszych zawodników w kwartale. Na zakończenie każdego kwartału, organizowany jest turniej ogólnozakładowy (pomiędzy poszczególnymi oddziałami). Z pacjentów oddziału terapeutycznego deleguje się do rozgrywek 3 najlepszych zawodników ligi w danym kwartale. W turnieju indywidualnym mogą brać również udział funkcjonariusze SW.

BLOK EDUKACYJNY

Blok edukacyjny podzielono na trzy grupy:

- a) Komputer – jego budowa, działanie i wykorzystanie. Zajęcia komputerowe zaplanowano w ten sposób aby dały uczestnikom możliwość zdobycia nowych umiejętności, umożliwiły im ich wykorzystanie w innych propozycjach zajęciowych, stanowiły punkt wyjścia do dalszej edukacji. Zainteresowani dalszym kontaktem z komputerem, po zakończeniu zajęć dotyczących budowy, działania i wykorzystania komputera, mogą realizować się w kole zainteresowań bądź pracowni komputerowej, tworząc gazetkę oddziałową lub wykonywać prace usługowe na rzecz jednostki,
- b) Internet – kopalnia wiedzy
Po rozbudowaniu pracowni komputerowej, dla tych, którzy chcą by bardziej dociekliwi i rozszerzyć swoje umiejętności, zorganizowane będą „Spotkania z Internetem”. Zajęcia, z uwagi na bezpośredni kontakt ze światem zewnętrznym, prowadzone będą w limitowanej grupie pacjentów (po 2 osoby), raz w tygodniu przez 2 godz. Korzystanie z internetu ma przede wszystkim cel edukacyjny. Poprzez witryny edukacyjne będzie wzbogacana wiedza pacjentów nt. Polski, jej historii, geografii, nowych podziałów administracyjnych itp.,
- c) Grupa szkolno – dydaktyczna.
Grupa szkolno – dydaktyczna przeznaczona jest dla pacjentów wykazujących znaczne braki w wiadomościach szkolnych, niekiedy nie potrafiących czytać i pisać. Jej zadaniem jest uzupełnienie i budowanie podstaw wiedzy ogólnej wśród uczestników.

BLOK PSYCHOKOREKCYJNY

Blok psychokorekcyjny opracowany został w porozumieniu i po konsultacji ze specjalistami z Psychologiczno – Pedagogicznej Poradni dla Młodzieży w Łodzi. Zespół terapeutyczny oddziału, w ramach realizacji programu, zaplanował następujące formy i

metody pracy psychologicznej z pacjentami skierowanymi do odbywania kary pozbawienia wolności:

- warsztat: „Oswoić stres”,
- warsztat: „Skuteczne porozumiewanie się”,
- warsztat: „Skuteczne radzenie sobie w sytuacjach konfliktowych”,
- warsztat „Tolerancja – slogan a może coś więcej”,
- warsztat: „My nie palimy – nie pal i ty – profilaktyka antynikotynowa”. Psychorysunek.

Warsztaty terapeutyczne zaplanowane są jako jednorodny cykl oddziaływać wobec jednej grupy osadzonych – cały cykl obejmuje wówczas okres 1 roku. Zajęcia mogą być prowadzone jako odrębne bloki tematyczne, w zależności od zainteresowania pacjentów. Okres trwania każdego warsztatu przewidziany jest na 3 miesiące.

Od kwietnia br., w związku z odbytym szkoleniem specjalistycznym, personel oddziału rozpoczyna wdrażanie nowego warsztatu psychoterapeutycznego, którego celem jest praca nad zachowaniami agresywnymi.

ZATRUDNIENIE

Zatrudnienie traktowane jest jako element uzupełniający program. Skierowanie do zatrudnienia jest sprawdzianem nabytych umiejętności w warunkach wymuszających większą aktywność ze strony pacjenta i przejęcie odpowiedzialności za samego siebie. Pobyt pacjenta poza oddziałem terapeutycznym (nawet czasowy) dostarcza informacji o jego funkcjonowaniu bez nadzoru personelu oddziału.

Udział w terapii zajęciowej ma na celu zorganizowanie pacjentom wolnego czasu. Zajęcia prowadzone są z osadzonymi nie kwalifikującymi się do zatrudnienia z uwagi na stan zdrowia, trudnymi, nie posiadającymi żadnych kwalifikacji zawodowych bądź zgłaszającymi chęć zdobycia nowych umiejętności. Oddział dysponuje następującymi pracownikami:

- tkacką (wyrabia się gobeliny, kilimy oraz wykonuje prace ze sznurka),
- krawiecką (podstawowym wyrobem są zabawki: miśki, pieski, zające, poduszki, narzuty na fotele, serwety),
- stolarską,
- komputerową.

c) w Zakładzie karnym w Przemyślu

- **Podjęcie działań celem zmniejszenia liczby osób przebywających w przemyskim więzieniu, ze szczególnym uwzględnieniem przestępców młodocianych.**

(paragraf 99 raportu)

W wyniku podjętych działań organizacyjnych, w porozumieniu z Okręgowym Inspektoratem Służby Więziennej w Rzeszowie, ograniczono w okresie poprzedzającym przeludnienie jednostki liczbę skazanych młodocianych przebywających w zakładzie do 20 osób, Ponieważ obecnie zaludnienie jednostki wynosi ok. 120% ich liczba uległa zwiększeniu.

- **Podjęcie wysiłków w celu zapewnienia, aby w celach o pow. 6,5 m² przebywała nie więcej niż 1 osoba, poza przypadkami kiedy nie jest wskazane aby więzień przebywał sam.**

(paragraf 99 raportu)

Z uwagi na brak obiektywnych możliwości do zmniejszenia populacji osadzonych oraz zwiększenia pojemności zakładu, niemożliwe jest zrealizowanie zalecenia osadzania w celach o pow. 6,5 m² nie więcej niż jednej osoby.

- **Poprawienie dostępu do światła naturalnego i wentylacji w pomieszczeniach zajmowanych przez więźniów oraz zreperowanie pomieszczenia z prysznicem.**

(paragraf 99 raportu).

W czasie bieżących remontów cel mieszkalnych naprawiana i poprawiana jest wentylacja grawitacyjna, usuwane usterki w otworach okiennych ograniczające dostęp powietrza i światła. Wyremontowano pomieszczenia z prysznicami. Instalacja wodna jest sprawna, zapewnia odpowiednie dostarczanie i rozprowadzanie wody do pryszniców.

- **Wzmoczenie wysiłków w celu stworzenia programu zajęć dla więźniów w tym zakładzie.**

(paragraf 104 raportu).

Zwiększono wysiłki w celu zagospodarowania czasu wolnego osadzonych przebywających w jednostce poprzez wzbogacenie form zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych. W szczególności umożliwia się osadzonym udział w kołach zainteresowań (np. szachowe, plastyczne, warsztaty teatralne, dyskusyjne lub filmowe, geograficzne).

Rozszerzono udział osadzonych w zajęciach sportowych. Mają oni możliwość gry w piłkę nożną, koszykówkę, tenisa stołowego na polu spacerowym, korzystania z sali ćwiczeń (siłownia). Organizowane są występy muzyczne, teatralne, artystyczne z udziałem osób z zewnątrz zakładu. Pomimo utrzymującego się przeludnienia jednostki nie zlikwidowano świetlic w oddziałach mieszkalnych.

- **Zapewnienie w trybie pilnym młodocianym przestępcom kompletnego programu zajęć edukacyjnych i rekreacyjnych, jak również innych celowych zajęć stymulujących możliwości ich integracji czy reintegracji.**

(paragraf 104 raportu)

W stosunku do osadzonych młodocianych podjęto zintensyfikowane działania stymulujące możliwość ich integracji. Opracowano i wdrożono do realizacji program „Trening relaksacyjny”, którego zadaniem jest uczenie osadzonych młodocianych radzenia sobie z negatywnymi emocjami i z agresją poprzez elementy muzykoterapii i wizualizacji. Ponadto opracowano szereg audycji ukierunkowanych na odreagowywanie napięć i radzenie sobie ze stresem. Osadzeni młodociani mają możliwość oglądania filmów edukacyjnych, zapoznających ich z pojęciem asertywności oraz technikami unikania zachowań agresywnych. Młodociani w pierwszej kolejności biorą udział w zajęciach sportowych oraz inspirujących do rozwoju poznawczego (np. koło geograficzne, dyskusyjny klub filmowy). W ramach oddziaływań edukacyjnych emitowane są audycje dotyczące uzależnień (alkoholizm, narkomania), porad prawnych oraz funkcjonowania w rodzinie, w sposób pożądaný społecznie. Młodocianym rozdawane są broszury o tematyce uzależnień, przemocy w rodzinie oraz medycznej. Są oni obejmowani również oddziaływaniami w ramach „Kursu uzdrawiającego oddechu”. Jego celem jest wyciszenie oraz odreagowanie napięć. Podejmowane działania skutkują poprawą relacji między osadzonymi, jak również między osadzonymi a funkcjonariuszami oraz ograniczeniem przypadków agresji i samoagresji.

- **Odnowienie pokoju ogólnego w Budynku nr 2**

(paragraf 104 raportu).

Odnowiono świetlicę dla osadzonych w oddziale drugim („pokój ogólny w budynku nr 2” to świetlica w oddziale drugim).

- **Poprawienie terenu do ćwiczeń na świeżym powietrzu oraz założenie osłony przed złymi warunkami pogodowymi.**

(paragraf 104 raportu).

Na polach spacerowych umożliwiono grę w koszykówkę (założono kosz do gry), piłkę nożną „unihoc” (rodzaj hokeja na twardym podłożu) i w tenisa stołowego. Planuje się budowę nowego dużego pola spacerowego. Uzależnione to jest jednak od uzyskania na ten cel dodatkowych środków finansowych. W systemie ochronnym zakładu nie jest przewidziane zadaszenie pól spacerowych. Natomiast w okresie zimowym, czy wzmożonych opadów wydaje się osadzonym dodatkową odzież wierzchnią.

d) w Zakładzie Karnym w Rzeszowie

- **Zakończenie programu remontowego oraz podjęcie wysiłków w celu zmniejszenia liczby osób przebywających w cz. od 3 do 8 więzienia.**

(paragraf 111 raportu).

Prace remontowe na terenie jednostki prowadzone są wg ustalonego harmonogramu. Na przełomie roku 2000/2001 dokonano prac modernizacyjnych łącznika komunikacyjnego. Ponieważ ilość środków finansowych jest niewystarczająca w pierwszej kolejności realizowane są prace niezbędne dla zapewnienia prawidłowego funkcjonowania zakładu.

Z uwagi na istniejące przeludnienie jednostek penitencjarnych w kraju, aktualnie brak jest możliwości znacznego zmniejszenia liczby osadzonych przebywających w zakładzie. Podejmowane są jednak następujące działania:

- zintensyfikowano działalność komisji penitencjarnej w zakresie kwalifikowania i kierowania skazanych do zakładów karnych typu półotwartego i otwartego,
  - wystąpiono z wnioskiem o zmianę przeznaczenia jednego z pawilonów mieszkalnych w Zakładzie Karnym w Dębicy (z półotwartego na zamknięty), co umożliwi zmniejszenie liczby skazanych w oddziale dla dorosłych odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy.
- **Poprawienie stanu i czystości cel do „kwarantanny”, każda ceta powinna być zamieszkaana przez nie więcej niż 7 więźniów.**

(paragraf 111 raportu).

Stan porządków i czystości w celach przejściowych uległ poprawie. Utrzymywanie odpowiedniego stanu sanitarnego w celach jest w stałym zainteresowaniu odpowiednich służb zakładu.

W zakładzie aktualnie jest 10 cel przejściowych, w tym 5 czteroosobowych i 5 ośmioosobowych lub dziewięcioosobowych. Pojemność tych cel ustalono z uwzględnieniem normy 3 m² na osobę.

Panujące w chwili obecnej przeludnienie zakładu nie pozwala na zmniejszenie pojemności „dużych” cel przejściowych do 7 miejsc.

- **Powiększenie lub wyłączenie z użytku cel o powierzchni 5,5 m².**

Zgodnie z art. 110 kkw określającym normę powierzchni celi mieszkalnej, cela o powierzchni 5,5 m² kwalifikuje się do umieszczenia jednego osadzonego i nie musi być wyłączona z użytku.

- **Podjęcie starań w celu stworzenia programu zajęć dla więźniów, ze szczególnym uwzględnieniem stworzenia możliwości dla podejmowania pracy zawodowej oraz rozszerzenia zasięgu zajęć edukacyjnych i szkoleń zawodowych.**

(paragraf 119 raportu).

W celu poprawienia struktury zatrudnienia skazanych podjęto szereg działań mających na celu zainteresowanie potencjalnych kontrahentów pracą więźniów (m.in. oferty prasowe, propozycje składane Powiatowemu Urzędowi Pracy, właścicielom firm, ofert wynajmu hali fabryczno-produkcyjnej znajdującej się na terenie zakładu). Działania te nie spotkały się z zainteresowaniem kontrahentów, głównie z powodu niskiej opłacalności zatrudnienia skazanych.

W zakresie przygotowania osadzonych do przyszłego życia zawodowego wdrożono program aktywizacji zawodowej, w trakcie którego są oni m.in. zapoznawani z uregulowaniami prawnymi zawartymi w Kodeksie pracy, ofertami zatrudnienia po odbyciu kary, a także wyposażeni w umiejętności aktywnego poszukiwania pracy.

W ramach oddziaływań przez nauczanie motywuje się skazanych do podejmowania nauki i zdobywania kwalifikacji zawodowych oraz kieruje się ich do odpowiednich szkół. W 2000 roku do nauczania w szkołach i na kursach zawodowych skierowano łącznie 48 osób.

Ponadto w zakładzie realizowane są programy skierowane do osób uzależnionych od alkoholu i narkotyków oraz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

- **Wyposażenie terenu do ćwiczeń na świeżym powietrzu w osłony przed złymi warunkami pogodowymi.**

(paragraf 119 raportu).

W systemie ochronnym zakładu nie jest przewidziane zadaszenie pól spacerowych. Natomiast w okresie zimowym lub wzmożonych opadów wydaje się osadzonym dodatkową odzież wierzchnią.

- **Rozważenie możliwości zbudowania sali gimnastycznej.**

(paragraf 119 raportu).

Dostrzegane jest znaczenie zajęć sportowych i wychowania fizycznego w realizacji celów resocjalizacyjnych. Istniejąca baza sportowa (boiska sportowe na polach spacerowych, świetlice, siłownie) jedynie w podstawowym zakresie umożliwiają realizację takich zajęć.

Wybudowanie sali sportowej pozwoliłoby na znaczne rozszerzenie oferty zajęć sportowych i złagodziłoby skutki wieloletniej izolacji. Należy jednak mieć na uwadze, że realizacja tej inwestycji wymagałoby bardzo dużych nakładów finansowych. W przypadku ich otrzymania możliwa byłaby w 2003 r., po adaptacji nat en cel budynku kotłowni.

- **Uzupełnienie zbiorów biblioteki więziennej w nowsze książki.**

(paragraf 119 raportu).

Podstawową przeszkodą we wzbogacaniu zbiorów bibliotecznych o nowe woluminy jest znikoma ilość środków finansowych. Dlatego też w minionym okresie podjęto działania polegające na pozyskiwaniu książek z likwidowanych punktów bibliotecznych różnych instytucji. Wystąpiono z wnioskiem o przekazanie 250 pozycji (56 tytułów) do Fundacji Pomocy Bibliotekom Polskim w Warszawie. Pozyskano od Rejonowego Centrum Szkolenia Administracji 436 woluminów, a od osoby prywatnej 50 pozycji z zakresu literatury pięknej. Wzbogacono bibliotekę kapelana o 200 książek o tematyce historyczno-religijnej.

Ponadto Wojewódzka Biblioteka w Rzeszowie od wielu lat udostępnia część księgozbiorów dla potrzeb skazanych. W ten sposób otrzymano do wykorzystania 500 książek w 2000 r. oraz 200 w 2001 r.

- **Zalecenie dotyczące problemów medycznych:**

- dokonywanie w rejestrze badań medycznych nowoprzybyłych więźniów następujących zapisów:

Pełny zapis oświadczeń złożonych przez przyjmowaną osobę, mających związek z badaniami medycznymi (opis stanu zdrowia i wszystkich zarzutów o znęcaniu się).

Pełny zapis obiektywnej opinii po badaniu (np. charakter, miejsce, rozmiar, każdego obrażenia).

Stopień zbieżności między zarzutami a obiektywnym badaniem.

Takie same zapisy powinny być dokonywane w rejestrach badań medycznych w każdej sytuacji, jak np.: zamieszki w więzieniu. Rejestr taki powinien być udostępniony więźniom i jego prawnikowi.

(paragraf 128 raportu).

Więzienna Służba zdrowia w zakresie dokumentowania badań lekarskich działa w oparciu o następujące regulacje prawne:

- Art. 41 ust. 1 ustawy z dnia 5 grudnia 1997 r. o zawodzie lekarza (Dz. U. Nr 28, poz. 152 z późn. zm.) regulujący prowadzenie indywidualnej dokumentacji medycznej,
- Art. 18 ust. 7 ustawy z dnia 30.08.1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej (D. U. Nr 91, poz. 408 z późn. zm.) regulujący udostępnianie dokumentacji medycznej.

W oparciu o powyższe regulacje więzienna służba zdrowia na bieżąco realizuje zalecenia CPT w zakresie prowadzenia, opisywania i opiniowania oraz udostępniania osadzonym dokumentacji medycznej.

- **Podjęcie kroków, w celu usunięcia nieprawidłowości w Szpitalu Więziennym nr 2 w Łodzi, polegających na:**

1/ Wyłączeniu oświetlenia o godz. 22,00 co utrudnia więźniom przemieszczanie się do toalet.

Problem ten dotyczy szpitala, gdzie zgodnie z porządkiem dnia w salach szpitalnych o godzinie 22 jest wyłączane światło, zaś sanitariaty nie posiadają oświetlenia nocnego. Oświetlenie takie jest zapewnione jedynie w budynku koszarowym jednostki. Rozwiązanie w szpitalu tego problemu wymaga modernizacji instalacji elektrycznej. Po kalkulacji kosztów przedsięwzięcia rozważona zostanie możliwość jego przeprowadzenia. Celem doraźnego rozwiązania problemu dotyczącego korzystania w porze nocnej przez osadzonych przebywających w

szpitalu więziennym z urządzeń sanitarnych, oddziałowi zostali upoważnieni do włączania oświetlenia każdorazowo po zgłoszeniu takiej potrzeby przez osadzonego. Osadzeni zostali poinformowani, że mogą w tym celu korzystać ze szpitalnej instalacji przyzywowej umieszczonej przy łóżkach chorych.

2/ Usytuowaniu łóżek w zbyt bliskiej odległości, co uniemożliwia swobodne poruszanie się.

We wszystkich salach chorych zapewnia się określoną przez kodeks normę powierzchni przypadającej na osadzonego. Z reguły powierzchnia ta jest większa niż 3 m², przy czym w oddziale chorób płuc przekracza nawet 5 m². Zwiększenie odległości między łóżkami wymagałoby jednak wystawienia części łóżek, co zmniejszyłoby pojemność szpitala. W sytuacji przepełnienia jednostek penitencjarnych jest to niemożliwe do wykonania.

3/ Złym stanie technicznym i higienicznym niektórych urządzeń sanitarnych w pokojach i łazienkach.

(paragraf 131 raportu).

W celu uzyskania poprawy stanu technicznego niektórych urządzeń sanitarnych, w pokojach i łazienkach szpitala, wymieniono armaturę sanitarną. Zwiększono ilość wydawanych środków czystości dla poszczególnych oddziałów. Osadzeni motywowani są do utrzymywania w odpowiednim stanie higienicznym użytkowanych urządzeń sanitarnych.

- Stworzeniu zajęć terapeutycznych psycho-socjalnych dla więźniów oddziału psychiatrycznego w więzieniu nr 2 w Łodzi, szczególnie dla pacjentów przebywających tam przez dłuższy czas.

(paragraf 133 raportu).

W przypadku dłuższego pobytu (ponad 3 tygodnie) pacjenta leczonego w Oddziale Obserwacji Sądowo-Psychiatrycznej, jeżeli stan zdrowia psychicznego na to pozwala, pacjent jest włączany w system psychosocjalnych zajęć terapeutycznych:

- treningu interpersonalnego (spotkanie grup pacjentów – 1 raz w tygodniu),
- adaptacji do warunków wolności (rozmowy indywidualne z psychologiem – 1 raz w tygodniu),

- terapii zajęciowej (codziennie w ramach zajęć świetlicowych),
  - terapii rodzinnej (indywidualne spotkania z lekarzem lub psychologiem, również z rodziną – 1 raz w miesiącu),
  - rozwiązywania problemów uzależnień (indywidualne spotkanie z lekarzem – 1 raz w tygodniu).
- **Podjęciu działań w celu skrócenia czasu oczekiwania na przeniesienie do właściwej placówki więźniów fizycznie niepełnosprawnych przebywających w Zakładzie Karnym Nr 2 w Łodzi.**
(paragraf 126 raportu).

W trakcie wizytacji jednostki przedstawiciele Komitetu poświęcili dużo uwagi sytuacji skazanego K. B. Skazany ten z uwagi na zmiany organiczne OUN odbywał karę w systemie terapeutycznym dla niepełnosprawnych fizycznie, był inwalidą II grupy i wymagał stałej opieki osób trzecich. Dodatkowo sytuację osadzonego komplikował fakt, iż nie miał on zapewnionego miejsca zamieszkania po ewentualnym zwolnieniu z zakładu karnego (koniec kary – 31.08.2002r.; uprawnienia do ubiegania się o warunkowe przedterminowe zwolnienie osadzony nabył 31.08.1998 r.).

W związku z opisaną wyżej sytuacją od połowy 1999 roku administracja tutejszej jednostki podejmowała działania zmierzające do umieszczenia osadzonego w Domu Pomocy Społecznej. do starań tych włączyli się: pracownik socjalny Ośrodka Pomocy Społecznej Łódź-Górna oraz kurator zawodowy Sądu Okręgowego w Łodzi. Początkowo podejmowane działania okazały się praktycznie bezskuteczne – w maju 2000 r. wpłynęła odpowiedź Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej DPS 4024-11-62/2000, zgodnie z którą „decyzja o skierowaniu do domu pomocy społecznej zostanie wydana w terminie późniejszym, tj. w roku 2005”. W wyniku odwołania dyrektora zakładu od decyzji oraz dalszych zabiegów udało się uzyskać dla skazanego miejsce w Domu Pomocy Społecznej w Ozorkowie, gdzie skazany trafił 26.01.2001 r. po otrzymaniu warunkowego przedterminowego zwolnienia.

Taki finał sprawy był możliwy dzięki determinacji funkcjonariuszy. W wyniku ich działań pokonane zostały przeszkody, które uniemożliwiały szybkie umieszczenie osadzonego w specjalistycznej placówce.

- **Kontynuowanie starań w zapewnieniu edukacji i informacji pracowników służby więziennej jak i więźniów na temat chorób zakaźnych (w szczególności żółtaczki, AIDS, gruźlicy i chorób skóry)**

(paragraf 129 raportu).

Z tematyką chorób zakaźnych wszyscy funkcjonariusze SW zapoznawani są od momentu przyjęcia do służby, podczas szkolenia zawodowego w szkołach Służby Więziennej. Ponadto prowadzone są szkolenia z zakresu problematyki sanitarno-epidemiologicznej podczas kursów i narad.

W zakresie edukacji na temat AIDS w 2000 roku:

- przeszkolono lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej w zakresie prawidłowego poradnictwa przed i po wykonaniu testu na obecność HIV,
- rozprowadzono około 1000 sztuk pozycji książkowych dotyczących problematyki HIVAIDS,
- przeprowadzono szkolenie na temat tzw. „redukcji szkód” wynikających m.in. z obecności w jednostkach penitencjarnych nosicieli HIV i chorych na AIDS.

W roku bieżącym Więzienna Służba Zdrowia rozpoczyna program dotyczący profilaktyki wirusowego zapalenia wątroby, który kierowany jest zarówno do funkcjonariuszy jak i osadzonych.

Każdy osadzony jest zapoznawany z problematyką chorób zakaźnych w trakcie obowiązkowego badania lekarskiego przeprowadzanego po przyjęciu do jednostki penitencjarnej. Kontynuacja edukacji prowadzona jest zarówno w wymiarze indywidualnym (w trakcie wizyt u lekarza lub pielęgniarki), jak i ogólnym – w formie audycji rozpowszechnianych przez radiowęzeł, filmów, audycji telewizyjnych, ulotek i broszur.

- **Zalecenia dotyczące innych zagadnień związanych z działalnością zakładów karnych i aresztów śledczych. Konieczność poprawienia wentylacji w pomieszczeniach do składania wizyt w areszcie śledczym Warszawa – Białoleka.**

(paragraf 141 raportu).

Przeprowadzono modernizację i kapitalny remont budynku, w którym odbywają się widzenia osadzonych z rodzinami. Zgodnie z sugestią Komitetu zainstalowano wentylatory dachowe (11 sztuk) oraz ulepszono wentylację grawitacyjną.

- **Zweryfikowania obecnego zakazu korzystania z telefonu przez więźniów w areszcie śledczym.**

(paragraf 142 raportu).

Odpowiedź na tak postawiony problem zależy od zdefiniowania pojęcia „więzień w areszcie śledczym”, gdyż w aresztach śledczych mogą przebywać trzy kategorie osadzonych:

- a) tymczasowo aresztowani,
- b) skazani i ukarani, wobec których zastosowano tymczasowe aresztowanie w kolejnej sprawie (§ 73 regulaminu wykonywania tymczasowego aresztowania i § 105 regulaminu wykonywania kary pozbawienia wolności;
- c) skazani i ukarani, wobec których nie jest stosowane tymczasowe aresztowanie w kolejnych sprawach, a pobyt w areszcie śledczym uzasadniony np., potrzebami zatrudnienia, leczenia, czynnościami procesowymi w sprawach niearesztowanych itp.

Zakaz kontaktu telefonicznego ze światem zewnętrznym dotyczy wyłącznie dwóch pierwszych kategorii osób, natomiast do osób wymienionych w pkt c stosuje się w pełni przepisy art. 105 kkw oraz § 87-89 regulaminu wykonywania kary pozbawienia wolności, które przewidują możliwość rozmów telefonicznych dla skazanych i ukaranych.

W Kodeksie karnym wykonawczym w Rozdziale XV „Tymczasowe aresztowanie” szczegółowo określono zasady porozumiewania się tymczasowo aresztowanego z:

- 1/ obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem (art. 215 § 1) podczas nieobecności innych osób oraz korespondencyjnie,
- 2/ innymi osobami (art. 217 § 1):
  - poprzez widzenia, za zgodą organu do którego dyspozycji pozostaje,
  - korespondencyjnie, przy czym korespondencja podlega cenzurze tego organu, chyba że zarządzi on inaczej.

Żaden z tych przepisów nie przewiduje możliwości kontaktu telefonicznego tymczasowo aresztowanych z innymi osobami.

Zagadnienia dotyczące kontaktu osób tymczasowo aresztowanych ze światem zewnętrznym zostały także uregulowane w rozporządzeniach Ministra Sprawiedliwości:

- z dnia 11 kwietnia 1992 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (dz. U. Nr 38, poz. 163 z późn. zm.). W § 154 w ust. 1 przewidziano możliwość kontaktu poprzez widzenie – „w czasie trwania

tymczasowego aresztowania prokurator umożliwia podejrzanemu komunikowanie się z osobami z zewnątrz w zakresie niezbędnym dla załatwienia spraw osobistych i rodzinnych, a o odmowie udzielenia zezwolenia na widzenie zawiadamia się zainteresowanego”, a w ust. 2 wymieniono jedynie kontakt korespondencyjny,

- z dnia 19 listopada 1987 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania sądów powszechnych (Dz. U. Nr 38, poz. 218 z późn. zm.). W § 366 i § 367 przewidziano możliwość kontaktu poprzez widzenie, a w § 377 – poprzez korespondencję,

W żadnym z tych rozporządzeń nie przewidziano możliwości kontaktu osób tymczasowo aresztowanych w formie rozmowy telefonicznej.

Jedną z przyczyn stosowania tymczasowego aresztowania jest uzasadniona obawa, że oskarżony będzie nakłaniał osoby uczestniczące w postępowaniu do składania fałszywych zeznań albo wyjaśnień lub w inny bezprawny sposób utrudniał postępowanie karne (art. 258 § 1 kpk). Dlatego przepisy przewidują tylko takie formy kontaktu tymczasowo aresztowanego, które gwarantują kontrolę zarówno osoby uczestniczącej, jak i treści tego kontaktu.

- **Komentarz władz polskich na temat tego czy umieszczenie w izolatce jest czasami stosowane jako nieformalny środek dyscyplinarny i czy trwa przez okres kilku dni.** (paragraf 138 raportu).

Ustawa z dnia 26 kwietnia 1996 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. Nr 61, poz. 283 z późn. zm.) reguluje zakres uprawnień Służby Więziennej, której zadaniem m.in. jest zapewnienie w zakładach karnych i aresztach śledczych porządku i bezpieczeństwa. W sytuacjach jego naruszenia albo zagrożenia przepisy ustawy zezwalają funkcjonariuszom SW na stosowanie wobec osób pozbawionych wolności oraz innych osób środków przymusu bezpośredniego, jeżeli jest to konieczne, wyłącznie w określonych przypadkach, w celu przeciwdziałania:

- usiłowaniu zamachu na życie lub zdrowie własne albo innej osoby,
- nawoływaniu do buntu,
- rażącemu nieposłuszeństwu,
- groźnemu zakłóceniu spokoju i porządku,
- niszczeniu mienia,
- ucieczce osoby pozbawionej wolności.

Ponadto użycie środków przymusu bezpośredniego przez funkcjonariuszy SW regulują przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 20 listopada 1996 roku w

sprawie szczegółowych warunków stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz użycia broni palnej lub psa służbowego przez funkcjonariuszy Służby Więziennej (Dz. U. Nr 136, poz. 637).

Stosowanie środków przymusu bezpośredniego odbywa się według następujących zasad:

- powinno być odpowiednie do stopnia zagrożenia,
- następować po uprzednim ostrzeżeniu o ich użyciu, chyba że zwłoka w stosowaniu grozi bezpośrednim niebezpieczeństwem dla życia funkcjonariusza lub innej osoby,
- wyrządzać możliwie najmniejszą szkodę osobie, wobec której je zastosowano,
- nie może zmierzać do pozbawienia jej życia, a także narażać na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia innych osób (art. 21 ust. 1 i 2 ustawy o Służbie Więziennej).

Jako jeden ze środków przymusu bezpośredniego ustawa wymienia umieszczenie w celi zabezpieczającej. Decyzję o jego zastosowaniu podejmuje dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego albo osoba, która go zastępuje.

Osadzonego wobec którego zastosowano środek przymusu bezpośredniego w postaci umieszczenia w celi zabezpieczającej, poddaje się badaniu lekarskiemu:

- o ile jest to możliwe, w czasie stosowania środka,
- każdorazowo i bez zbędnej zwłoki po zaprzestaniu jego stosowania,
- każdorazowo w razie konieczności stosowania w/w środka przez okres przekraczający 24 godziny.

Zachowanie osadzonego, wobec którego zastosowano w/w środek przymusu podlega kontroli przez funkcjonariusza pełniącego służbę w oddziale nie rzadziej niż co godzinę (w przypadku usiłowania zamachu na życie własne, nie rzadziej niż co 15 minut). Kontrole te mogą być zastąpione monitorowaniem, a w przypadku usiłowania zamachu na życie własne – monitorowaniem w połączeniu z nasłuchem. Dowódca zmiany zobowiązany jest w odstępach czasu nie przekraczającym 2 godzin do przeprowadzenia kontroli dokonywania oceny konieczności stosowania środka przymusu.

Rozporządzenie Rady Ministrów określa cel i sposób stosowania poszczególnych środków przymusu, w tym umieszczenia w celi zabezpieczającej. Służy ono wyłącznie czasowemu odosobnieniu osadzonego i nie może trwać o ustaniu przesłanek wymienionych w ustawie.

W czasie pobytu w celi zabezpieczającej osadzony:

- nie może posiadać żadnych przedmiotów,

- tylko na czas niezbędny do utrzymania higieny i spożycia posiłków otrzymuje przedmioty osobistego użytku,
- otrzymuje odzież, bieliznę i obuwie będące własnością jednostki penitencjarnej, a na okres pory nocnej – materac z pościelą.

Po zaprzestaniu stosowania środka przymusu bezpośredniego dyrektor jednostki penitencjarnej lub jego zastępca wysłuchuje osadzonego i poucza go o prawie złożenia skargi do sądu penitencjarnego. Po zapoznaniu się z protokołem zastosowania w/w środka przymusu dyrektor jednostki dokonuje oceny zasadności jego użycia oraz decyduje o ewentualnym wszczęciu postępowania wyjaśniającego. W protokole, którego wzór określiło szczegółowo rozporządzenie odnotowuje się m.in. wyniki badań lekarskich osadzonego, wyniki kontroli stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz wyniki oddziaływania wychowawcy (psychologa) w celu zaprzestania stosowania środków przymusu bezpośredniego.

Reasumując, w przypadku stosowania wobec osadzonego środka przymusu bezpośredniego w postaci umieszczenia w celi zabezpieczającej każdorazowo zachowane muszą być obowiązujące w tym zakresie wymienione zasady.

W aresztach śledczych i zakładach karnych nie funkcjonował i nie funkcjonuje „nieoficjalny system dyscyplinowania więźniów”, a stosowanie środka przymusu bezpośredniego w postaci celi zabezpieczającej ponad 24 godziny wymaga spełnienia ściśle określonych warunków, w tym zasięgnięcia opinii lekarza. W takich przypadkach lekarz po przeprowadzeniu badania, przedstawia opinię co do możliwości dalszego stosowania wymienionego środka przymusu.

Stosowanie środków przymusu bezpośredniego w jednostkach penitencjarnych podlega kontroli wszystkich szczebli organizacyjnych Służby Więziennej. praworządność stosowania, w ramach nadzoru penitencjarnego, kontroluje sędzia penitencjarny. problematyka ta pozostaje również w zainteresowaniu Rzecznika Praw Obywatelskich.

- Informacja dotycząca kryterium dla dokonania przez psychologa oceny czy dany akt samookaleczenia lub próby samobójczej ył aktem „instrumentalnym”, skierowanym przeciwko kierownictwu więzienia

(paragraf 139 raportu).

W ramach swoich kompetencji zawodowych, psycholog jest zobligowany do wnikliwego przeanalizowania przyczyn samoagresji oraz motywów działania sprawcy. nie ma natomiast jednoznacznie określonego w przepisach kryterium stanowiącego,

kiedy dany akt samoagresji należy uznać za zachowanie o charakterze instrumentalnym. Ocena w tym zakresie należy do psychologa, który wydając opinię, odnośnie motywów działania sprawcy samoagresji, powinien kierować się posiadaną wiedzą merytoryczną w zakresie emocji, motywacji, psychopatologii oraz wiedzą osobopoznawczą o sprawcy autoagresji.

Należy przy tym mieć na uwadze fakt, iż motywy wszystkich zachowań ludzkich (w tym aktów samoagresywnych) zazwyczaj nie są proste, jednoczynnikowe, lecz bywają złożone, wielowątkowe, wielokierunkowe i dynamiczne. U sprawcy zazwyczaj współwystępują różne motywy i częściej można mówić o złożonej motywacji danego zachowania samoagresywnego, niż o jakimś jednym wyraźnym czynnikiem sprawczym.

Dokonując oceny psycholog bierze pod uwagę między innymi:

- sytuację i okoliczności, w których doszło do aktu autoagresji (bezpośrednia przyczyna „wyzwalacz” samoagresji, sytuacja w celi oraz szersza „sytuacja społeczna” osadzonego),
- stan emocjonalny osadzonego (w momencie dokonywania aktu samoagresywnego oraz przed i po akcie),
- utrwalone mechanizmy zachowania i reagowania w sytuacjach trudnych,
- głębokość i rodzaj ewentualnie wykazywanych przez osadzonego zaburzeń,
- zdolność osadzonego do samokontroli emocji i zachowań,
- wyjaśnienia osadzonego.

Nie wdając się w szczegółowe opisy najczęściej spotykanych typów motywacji sprawców autoagresji dokonywanych w warunkach izolacji więziennej, należy przyjąć następujące czynniki przemawiające za zaliczeniem danego zachowania do kategorii samoagresji instrumentalnej:

- wyraźnie artykułowane przez osadzonego żądania pod adresem administracji więziennej, organów sądowych, itp., (np. zmiana celi, uchylenie aresztu, itp.) wprost deklarowane jako motywy dokonania samoagresji,
- prezentowany przez osadzonego wysoki stopień samokontroli zachowań,
- dobry stan emocjonalny,
- brak utrwalonych mechanizmów nawykowego reagowania autoagresją w sytuacjach trudnych jako jedyne odstępstwo w danej chwili sposobu „poradzenia sobie w danej sytuacji”,

- obecność motywów podkulturowych (samoagresja jako środek i sposób „podnoszenia pozycji” w środowisku osadzonych – uczestników podkultury więziennej),
- obecność motywów o charakterze solidaryzmu grupowego (zbiorowe formy samoagresji).

Przeciwko zaliczeniu danego zachowania do kategorii zachowań instrumentalnych przemawiają między innymi:

- brak wyraźnie artykułowanych przez osadzonego żądać pod adresem administracji, organów sądowych, etc. oraz trudności w identyfikacji bezpośredniej przyczyny aktu samoagresji,
- wyraźnie obniżona zdolność osadzonego do samokontroli własnego zachowania,
- zły stan emocjonalny osadzonego (załamanie psychiczne, obecność symptomów depresyjnych, etc.),
- utrwalone mechanizmy nawykowego reagowania autoagresją w sytuacjach trudnych,
- obiektywnie trudna sytuacja osobista, rodzinna, w celi mieszkalnej, brak wsparcia społecznego, etc.

Należy dodać, że w sytuacjach, w których współwystępują różne motywy, psycholog ocenia ich względną wagę, stopień wpływu poszczególnych czynników na zachowanie osadzonego i określa dominujący rodzaj motywacji. Rozważa ponadto wpływ, jaki może mieć decyzja o ewentualnym wymierzeniu kary dyscyplinarnej za dokonaną samoagresję na dalsze zachowanie osadzonego w warunkach izolacji.

Generalnie czynności podejmowane przez psychologa w związku z zachowaniami samoagresywnymi, w tym ocena motywacji do zachowań w samoagresywnych oraz ewentualne propozycje dotyczące dalszego postępowania ze sprawcą służą wypracowaniu zindywidualizowanego sposobu oddziaływania, który pozwoli skutecznie zapobiegać w przyszłości powtarzaniu się zachowań samoagresywnych.

C. Szpital Neuro-Psychiatryczny w Starogardzie Gdańskim

Z a l e c e n i a:

- **podjęcie działań zmierzających do zakończenia remontu szpitala w celu stworzenia pozytywnego terapeutycznego środowiska na wszystkich oddziałach oraz umieszczania pacjentów w małych grupach** (paragraf 150 raportu),

- **podjęcie działań w celu stworzenia możliwości pracy w szpitalu neuro-psychiatrycznym w Starogardzie gdańskim i innych placówkach psychiatrycznych**
(paragraf 158 raportu),
- **podjęcie działań zmierzających do wzmocnienia grupy pracowników socjalnych zatrudnionych w szpitalu oraz zwiększenia liczby personelu pielęgniarskiego na jednego pacjenta**
(paragraf 162 raportu),
- **opracowanie instrukcji dotyczącej użycia środków obezwładniających z wyraźnym zaznaczeniem, że próby opanowania agresywnego zachowania powinny być natury nie fizycznej tak długo jak jest to możliwe, a wtedy, gdy konieczne jest użycie siły fizycznej, powinno być w zasadzie ograniczone do kontroli manualnej,**
(paragraf 166 raportu),
- **personel służby zdrowia w placówkach psychiatrycznych powinien przechodzić szkolenie w używaniu nie fizycznych jak i manualnych technik kontroli pacjentów pobudzonych lub zachowujących się gwałtownie**
(paragraf 166 raportu),
- **opracowanie i przekazywanie każdemu pacjentowi przyjmowanemu do szpitala broszury przedstawiającej reguły szpitala oraz prawa pacjentów**
(paragraf 172 raportu).

Instytucją uprawnioną do podjęcia szerszej działalności w zakresie wzmocnienia prac związanych z remontem szpitala jest samorząd terytorialny oraz właściwe kasy chorych. Mając na względzie zalecenia członków delegacji CPT Ministerstwo Zdrowia wystosowało pismo do władz województwa pomorskiego z prośbą o zaangażowanie finansowe na rzecz prac remontowych szpitala.

Obowiązujące regulacje prawne oraz kliniczne wskazania nie przewidują umieszczenia pacjentów, którzy mają różne rozpoznania i różne statusy prawne w wyspecjalizowanych oddziałach, z wyjątkiem osób chorych psychicznie, niebezpiecznych dla porządku publicznego, wobec których Sądy orzekły zastosowanie środka zabezpieczającego i dla których utworzono trzy regionalne ośrodki psychiatrii sądowej, które docelowo mają dysponować 209 miejscami, obecnie uruchomione jest 129 miejsc. Ośrodki te wyposażone są w system zabezpieczeń uniemożliwiających samowolne opuszczenie oddziału, a ponadto personel tych ośrodków jest wyposażony w

urządzenia alarmowe sygnalizujące zagrożenie oraz, co istotne, personel ośrodka jest odpowiednio wyszkolony do prowadzenia odpowiedniej terapii tej specyficznej populacji osób chorych.

Tworzonych jest ponad 16 oddziałów sądowych w szpitalach psychiatrycznych o mniejszym stopniu zabezpieczenia, także dostosowanych do leczenia chorych psychicznie sprawców czynów zabronionych.

Do chwili obecnej zostało już uruchomionych osiem z nich. W regionalnych ośrodkach psychiatrii sądowej i oddziałach dysponujących wzmocnionymi warunkami zabezpieczenia znajduje się populacja o jednorodnym statusie prawnym, osoby z orzeczeniem środka zabezpieczającego. Rozpoczęcie działalności Regionalnego Ośrodka Psychiatrii Sądowej w Starogardzie Gdańskim oraz dwóch innych Regionalnych Ośrodków Psychiatrii Sądowej w Gostyninie i Branicach wynika z konieczności zapewnienia odpowiednich i bezpiecznych warunków wykonywania postanowień sądów o realizacji środka zabezpieczającego wobec najbardziej niebezpiecznych, chorych psychicznie sprawców czynów zabronionych i jest zgodne z zapisami Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 26 lutego 2001 r. do artykułu 201 paragraf 3 ustawy kodeks karny wykonawczy.

Do końca roku 1998 żaden szpital psychiatryczny w Polsce nie posiadał właściwych zabezpieczeń w oddziałach, a także nie dysponował konieczną dla tej populacji chorych liczbą personelu odpowiednio wyszkolonego, co zmuszało sądy orzekające o realizacji środka zabezpieczającego do umieszczania takich chorych w ogólnych oddziałach szpitali psychiatrycznych, często przez to ograniczając swobody i prawa innych pacjentów. Powodowało to też zagrożenie dla innych pozostałych chorych psychicznie przebywających w tych szpitalach.

Ustawa kodeks karny wykonawczy w artykule 201 paragraf 3 przewiduje wydanie rozporządzenia Ministra Zdrowia w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości w sprawie wykazu zakładów psychiatrycznych i zakładów leczenia odwykowego przeznaczonych do wykonywania środków zabezpieczających, ich pojemności, zasad kierowania do nich oraz postępowania ze sprawcami w nich umieszczonymi, a także warunków zabezpieczenia tych zakładów.

Ministerstwo Zdrowia dostrzegając konieczność stworzenia właściwych warunków do realizacji środka zabezpieczającego, już w roku 1997 podjęto pierwsze działania mające na celu dostosowanie zakładów psychiatrycznych dla populacji chorych

niebezpiecznych dla porządku publicznego wyprzedzając w ten sposób na wiele lat, do roku 2001, obowiązujące w tym zakresie regulacje prawne.

W 1999 roku uruchomiono pierwszy Regionalny Ośrodek Psychiatrii Sądowej w Gostyninie, a w roku 2000 dwa kolejne ośrodki w Starogardzie Gdańskim i Branicach.

Dysponować one będą łącznie, jak już wspomniano powyżej, 209 miejscami dla szczególnie niebezpiecznych sprawców czynów zabronionych chorych psychicznie. Niezależnie od tych ośrodków, adaptuje się, jak wyżej wskazano, 16 oddziałów w szpitalach psychiatrycznych, gdzie w warunkach o podobnym ale nieco mniejszym stopniu zabezpieczeń także będą przebywać chorzy psychicznie sprawcy czynów zabronionych.

Wyżej wymienione placówki będą dysponować łącznie liczbą około 800 miejsc.

Nowe zasady organizacji psychiatrii sądowej w Polsce dotyczą obecnie zapewnienia właściwego i bezpiecznego wykonywania środków zabezpieczających, co jest zgodne z zapisami rozporządzenia Ministra Zdrowia do artykułu 201 paragraf 3 kodeksu karnego wykonawczego.

Istnieje potrzeba zapewnienia odpowiednich warunków wykonywania obserwacji sądowo-psychiatrycznej, realizowanych obecnie najczęściej w ogólnych oddziałach szpitali psychiatrycznych, co wiąże się ze zdarzającymi się niekiedy ucieczkami pacjentów obserwowanych oraz zdarzającymi się zachowaniami agresywnymi wobec personelu i innych chorych.

W proponowanych zmianach do kodeksów karnych, Ministerstwo Zdrowia zgłosiło projekt umieszczenia odpowiedniego zapisu przewidującego określenie szczegółowych zasad wykonywania obserwacji sądowo-psychiatrycznych.

Efektywność terapii uzależnienia od alkoholu u osób zobowiązanych do leczenia jest problemem spornym. Dotyczy to również celowości tego typu postępowania. naukowe opracowania tego tematu, zarówno zagraniczne jak i polskie, wykazują bardzo małą skuteczność. Oprócz tego terapeuci uzależnień podkreślają destruktywną rolę osób zobowiązanych do leczenia w procesie terapii grupowej, w której uczestniczą także osoby leczące się dobrowolnie. Za jeden z najważniejszych czynników warunkujących skuteczność leczenia uzależnień jest motywacja do leczenia, a u osób zobowiązanych najczęściej jej nie ma, a często nawet występuje tzw. „motywacja negatywna” wynikająca z postrzegania terapeutów jako „realizatorów wyroku”, a nie kierujących się dobrem pacjenta.. Podkreśla się również niejednoznaczność i niespójność aktów prawnych regulujących zobowiązania do leczenia. Nie jest jednoznaczne, czy

zobowiązanie jest relacją między sądem a podlegającym zobowiązaniu, czy też relacja ta jest rozszerzona również na placówki terapeutyczne. przepisy regulujące przymus bezpośredni polegający na doprowadzeniu do placówki leczniczej, ale brak jest przepisów dopuszczających przymus bezpośredni wobec osoby zobowiązanej do leczenia w samym zakładzie opieki zdrowotnej (powoduje to, że nie ma możliwości doprowadzenia pacjenta z izby przyjęć do oddziału, jeśli nie wyraża on zgody). Dość powszechne są wzajemne skargi na złą współpracę pomiędzy sądami a zakładami opieki zdrowotnej realizującymi postanowienia sądów. Nierzadko zobowiązanie do leczenia określane jest mianem „dziwoląga prawnego”, w którym zatarte są granice między represyjnością a paternalistycznie pojmowanym dobrem chorego. Podważana bywa zasadność istnienia tych przepisów powstałych przed wprowadzeniem ustawy o ochronie zdrowia psychicznego, która to ustawa reguluje większość relacji między społeczeństwem a osobami z zaburzeniami psychicznymi, w tym uzależnionymi od alkoholu.

Za utrzymaniem zobowiązania do leczenia przemawiają trzy główne czynniki:

1. Naciski opinii publicznej przekonanej o skuteczności takiego postępowania.
2. Mimo generalnie małej skuteczności leczenia osób zobowiązanych do leczenia niekiedy w kazuistycznych przypadkach stwierdza się pozytywne efekty.
3. Bezsilność prawna i faktyczna otoczenia osób uzależnionych.

Sytuacja dotycząca „zgodności przyjęcia pacjenta wyrażającego zgodę na leczenie z ograniczeniami nakładanymi na jego poruszanie się po szpitalu i poza nim „zdarzają się sporadycznie i w ocenie władz polskich należy uznać ją za uchybienie”. W szpitalach psychiatrycznych zasadą powinno być „otwarte drzwi”, pacjent który wyraził zgodę na leczenie nie może mieć ograniczonych praw, w tym praw związanych z poruszaniem się po szpitalu i poza nim, powinien jednak przestrzegać regulaminu szpitala.

Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego reguluje całość zagadnienia dotyczącego między innymi sytuacji wypisywania ze szpitala osób przebywających w nim za uprzednio wyrażoną zgodą.

W celu podnoszenia kwalifikacji personelu pielęgniarskiego w zakresie psychiatrii organizowane są specjalistyczne kursy, możliwe jest także uzyskanie specjalizacji z zakresu pielęgniarstwa psychiatrycznego. Ramowy program kształcenia dla kursu kwalifikacyjnego oraz dla specjalizacji powstał na podstawie rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 17 grudnia 1998 r. w sprawie kształcenia

podyplomowego pielęgniarek z uwzględnieniem rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 2 września 1997 r. w sprawie zakresu i rodzaju świadczeń zapobiegawczych, diagnostycznych, leczniczych i rehabilitacyjnych wykonywanych przez pielęgniarki samodzielnie. W Instytucie Psychiatrii i Neurologii w Warszawie powstanie centrum kształcenia dla pielęgniarek psychiatrycznych. Na podstawie programów ramowych, opracowywane są programy szczegółowe. zgodnie z przytoczoną podstawą prawną, celem programów będzie uzyskanie przez pielęgniarki specjalistycznych kwalifikacji w dziedzinie pielęgniarstwa psychiatrycznego, co powinno znacznie poprawić jakość świadczonych usług.

Zasady regulujące odwiedziny osób przebywających na obserwacji sądowo-psychiatrycznej uregulowane są w kodeksie postępowania karnego. Wobec osoby aresztowanej, która przebywa na obserwacji sądowo-psychiatrycznej nieskrępowany dostęp ma prokurator, osoba prowadząca postępowanie, natomiast inne osoby takie jak obrońca, policja, rodzina pacjenta, mogą składać wizyty u pacjenta za zgodą sądu lub prokuratora. Wobec osób przebywających na obserwacji sądowo-psychiatrycznej z wolnej stopy stosuje się zasady ogólne, takie jak wobec innych pacjentów.

Wizytowanie szpitala przez inne instytucje niż kurator sądowy, czy też sędzia penitencjarny jest możliwe i takie wizytacje mają miejsce. Zakłady takie mogą być wizytowane przez sędziów wizytujących, przez psychiatryczny nadzór specjalistyczny wojewódzki i krajowy oraz przez przedstawicieli organu założycielskiego szpitala.

Uchwalenie w 1994 roku ustawy o ochronie zdrowia psychicznego, aktu prawnego obowiązującego od stycznia 1995 roku otworzyło nowy etap w dziedzinie psychiatrycznej opieki zdrowotnej. Równoległe do wydania tej ustawy w tym samym czasie Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej przyjęło Program Ochrony Zdrowia Psychicznego jako program Ministra Zdrowia. Pięcioletni okres wdrażania tego programu wykazał jednoznacznie, że działania te były ograniczone jedynie do jednego resortu, mianowicie resortu zdrowia. Biorąc pod uwagę konieczność stworzenia właściwych warunków do poprawy zdrowia psychicznego społeczeństwa, opracowany został we współpracy z innymi instytucjami i ministerstwami projekt Krajowego Programu Ochrony Zdrowia psychicznego. Angażuje on w działania na rzecz promocji zdrowia psychicznego, zapobiegania zaburzeniom psychicznym, a także podejmowania właściwych i skutecznych działań na rzecz ochrony zdrowia psychicznego oraz pomocy osobom chorym oprócz ministerstwa zdrowia, inne resorty takie jak edukacji narodowej, pracy i polityki społecznej, obrony narodowej, spraw wewnętrznych i administracji,

obrony narodowej oraz szereg innych instytucji działających na rzecz ochrony zdrowia psychicznego.

Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego oraz przyszły Krajowy Program Ochrony Zdrowia psychicznego są narzędziami, które pozwolą wprowadzić nowoczesny model psychiatrii środowiskowej, gdzie szpital powinien być ostatnim ogniwem leczenia, gdy inne metody i środki zawiodą. Przewiduje się znaczną, bo wynoszącą około 10.000 redukcję liczby łóżek w szpitalach psychiatrycznych. Jednocześnie mają być tworzone nowe oddziały psychiatryczne, zlokalizowane w szpitalach ogólnych, w bliskiej odległości od miejsca zamieszkania pacjentów. Ponadto przewiduje się też dalszy rozwój pośrednich form lecznictwa psychiatrycznego takich jak oddziały dzienne, leczenia środowiskowego (domowego), hosteli. Program przewiduje również zwiększenie liczby kadr, w tym psychiatrów (w tym psychiatrów dzieci i młodzieży), psychologów klinicznych, pracowników socjalnych, pielęgniarek, terapeutów zajęciowych. Duże szpitale psychiatryczne winny zredukować liczbę łóżek do maksimum 350, przeprowadzić restrukturyzację poprzez organizowanie wyspecjalizowanych oddziałów takich jak psychiatryczne oddziały geriatryczne, rehabilitacyjne, młodzieżowe, zaburzeń nerwicowych, opiekuńczo-lecznicze, formy zakwaterowania chronionego.

Okres wdrażania programu przewidziany jest na 10 lat. W celu właściwego „umocowania” programu konieczna jest nowelizacja Ustawy o ochronie zdrowia psychicznego.

Ministerstwo Zdrowia wystąpiło do Dyrekcji Szpitala w Starogardzie Gdańskim o podjęcie działań korygujących i wychodzących naprzeciw innym wnioskowi Komitetu.

Krajowy Nadzór Specjalistyczny w Dziedzinie Psychiatrii wykorzysta przesłaną informację dotyczącą wniosków z wizytacji przedstawicieli Komitetu d/s zapobiegania torturom i nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, w celu dalszej poprawy stanu opieki nad osobami z zaburzeniami psychicznymi oraz w celu usunięcia zdarzających się niedociągnięć i nieprawidłowości.

D. Izby Wyrzeźwień

z a l e c e n i a

- **upewnienie się, że są stosowane przepisy artykułu 18 ustawy o zdrowiu psychicznym, kiedy stosowane jest obezwładnienie pacjenta w izbie wyrzeźwień w Łodzi**
- / paragraf 182 raportu /
- **spowodowanie, aby poza wpisem do karty pacjenta o przyjęciu odnotowywać każdorazowe użycie fizycznego środka ograniczającego lub umieszczenia w izolatce. wskazana powinna być godzina kiedy zastosowano dany środek, kto wydał polecenie zastosowania, jak również powody podjęcia takich działań**
- / paragraf 183 raportu /

W celu prawidłowego realizowania zasad zawartych w artykule 18 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego z dnia 19 sierpnia 1994 roku przeprowadzono szkolenie załogi Izby Wyrzeźwień w Łodzi, które zostało odnotowane w aktach osobowych pracowników.

Przymus bezpośredni stosowany jest zatem tylko wobec osób, które dopuszczają się zamachu przeciwko życiu lub zdrowiu własnemu, życiu lub zdrowiu innej osoby, bezpieczeństwu powszechnemu bądź w sposób gwałtowny niszczą lub uszkadzają otoczenie.

Zaprojektowano i zrealizowano w ramach remontu izby wyrzeźwień w Łodzi – izolatki, zapewniające bezpieczeństwo osobom w nich przebywającym. Każdy wypadek zastosowania przymusu bezpośredniego odnotowuje się w dokumentacji medycznej. Przygotowano i już stosuje się dokumentację o zastosowaniu przymusu bezpośredniego pod nazwą „Protokół z zastosowania przymusu bezpośredniego w Izbie Wyrzeźwień, którego wzór załączam do sprawozdania.

Zakończenie prac remontowych Izby Wyrzeźwień w Łodzi planowane jest na koniec października 2001 roku. Zgodnie z projektem izba wyrzeźwień rozbudowana jest o dział minimalizacji szkód zdrowotnych /detoksykacja i wczesna interwencja psychologiczna/,

W oparciu o istniejącą i działającą w mieście placówkę służby zdrowia, która profesjonalnie zajmuje się leczeniem uzależnień, zbudowano program pomocy osobom uzależnionym i ich rodzinom. Izba Wyrzeźwień stanie się integralną częścią tego systemu bez przekształcenia w zakład opieki zdrowotnej.

Dyrektor Izby Wytrzeźwień w Łodzi na prośbę Ministerstwa Zdrowia sporządził pilotażowy program przekształcenia izby wytrzeźwień w zakład opieki zdrowotnej, jednakże program ten nie został zaakceptowany przez Państwową Agencję Przeciwdziałania Alkoholizmowi.

Czas spędzony w izbie wytrzeźwień wlicz się do całkowitego czasu zatrzymania. W takich przypadkach gdy osoba w stanie nietrzeźwości popełnia czyn zabroniony powinna być umieszczona w izbie wytrzeźwień z zastrzeżeniem, że po jej wytrzeźwieniu powinna być przekazana Policji do dalszych czynności. Czas zatrzymania liczby się od faktycznego pozbawienia człowieka wolności, choćby poinformowanie o pozbawieniu wolności nastąpiło później /paragraf 12 ustęp 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 17 września 1990 roku w sprawie trybu legitymowania, zatrzymania osób, dokonywania kontroli osobistej oraz przeglądania bagaży i sprawdzania ładunku przez policjantów/.

E. Dziecięce Pogotowie Opiekuńcze.

z a l e c e n i a

- **podjęcie działań w celu zapewnienia wszystkim dzieciom przebywającym w pogotowiu przynajmniej jedną godzinę dziennie zabaw na świeżym powietrzu**
- / paragraf 186 raportu /
- **sprawozdanie w jaki sposób wykorzystywana jest izolatka na „oddziale rotacyjnym”**
- / paragraf 187 raportu /
- **założenie specjalnego rejestru do odnotowywania użycia izolatk na „oddziale rotacyjnym”**
- / paragraf 187 raportu/

Nadzór nad przestrzeganiem standardu wychowania i opieki w placówkach opiekuńczo – wychowawczych, zgodnie z art. 12 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 29 listopada 1990r. o pomocy społecznej (zmiany w Dz.U. z 2000r. Nr 19, poz. 238) należy do zadań wojewody w zakresie pomocy społecznej. Szczegółowe zasady nadzoru nad przestrzeganiem standardu wychowania i opieki w placówkach opiekuńczo – wychowawczych oraz nadzoru

nad jakością działań ośrodków adopcyjno – opiekuńczych zostały określone w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 sierpnia 2000 r. (Dz.U. z 2000r. Nr 74 poz. 862). Do wykonywania czynności nadzoru w placówkach uprawnione są jedynie osoby upoważnione przez wojewodę. W związku z powyższym przekazane przez delegację Komitetu informacje o nieprawidłowościach stwierdzonych w wizytowanej placówce oraz o zaleceniach powizytacyjnych zostały przekazane do Wydziału Spraw Społecznych Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego do wykorzystania zgodnie z kompetencjami.

Poruszane w raporcie Komitetu problemy są jednoznacznie uregulowane w przepisach prawa.

Zapewnienie dzieciom przebywającym w placówkach opiekuńczo – wychowawczych odpowiednich warunków do życia i rozwoju gwarantują przepisy rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 września 2000 r. w sprawie placówek opiekuńczo – wychowawczych (Dz. U. z 2000 r. Nr 80 poz. 900). Na uwagę zasługuje u szczególnie § 6 rozporządzenia, który mówi, że placówka w swojej działalności kieruje się w szczególności m.in. dobrem dziecka oraz poszanowaniem praw dziecka. Prawa dziecka zostały określone w ratyfikowanej przez Polskę Konwencji o Prawa Dziecka. W katalogu praw wymienionych w Konwencji w art. 24 wymienia się prawo do korzystania z możliwie najlepszego stanu zdrowia oraz usług medycznych i rehabilitacyjnych a także w art. 27 prawo do poziomu życia odpowiadającego rozwojowi fizycznemu, psychicznemu, duchowemu, moralnemu społecznemu. Cytowane wyżej rozporządzenie, określając standardy usług świadczonych w placówkach opiekuńczo – wychowawczych, w § 40 wskazuje się, że dzieciom przysługuje w miarę możliwości uczestnictwo w zajęciach rekreacyjno – sportowych.. Wydaje się więc, że nie ma przeszkód aby dzieciom w placówkach zapewnić odpowiedni do ich potrzeb oraz warunków atmosferycznych pobyt na świeżym powietrzu.

Ustosunkowując się do sposobu wykorzystywania izolatki na „oddziale rotacyjnym” pogotowia opiekuńczego, w którym przebywają nieletni, pragnę poinformować, że zgodnie z ustawą z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2000 r. Nr 91 poz. 1010 art. 95a), uregulowane jest jednoznacznie stosowanie środków przymusu bezpośredniego wobec nieletniego. W myśl tej ustawy stosowanie środków przymusu bezpośredniego w formie umieszczenia w izbie izolacyjnej stosuje się wyłącznie wobec nieletniego umieszczonego w zakładzie poprawczym lub schronisku dla

nioletnich. Pogotowie opiekuńcze jest placówką opiekuńczo – wychowawczą i zgodnie z przepisami ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich jedynym środkiem przymusu bezpośredniego stosowanym tam może być siła fizyczna użyta zgodnie z przepisami. Przygotowywany właśnie przez Ministerstwo Sprawiedliwości projekt rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie szczegółowych warunków i sposobu użycia środków przymusu bezpośredniego wobec nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich, placówkach opiekuńczo – wychowawczych i ośrodkach szkolno – wychowawczych zawiera szczegółowe regulacje dotyczące użycia środków przymusu bezpośredniego, w tym prowadzenie rejestru zastosowanych środków.

Problem dzieci obcokrajowców przebywających w polskich placówkach opiekuńczo – wychowawczych jest zjawiskiem nowym dla Polski. Zarówno Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji jak i Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej oraz inne zainteresowane instytucje rządowe i pozarządowe podjęły wspólną pracę mającą na celu opracowanie procedury statusowej i systemu opieki wobec małoletnich pozbawionych opieki ubiegających się o nadanie statusu uchodźcy w R.P. Prace nad tymi zagadnieniami przebiegają bardzo intensywnie i zmierzają do uregulowań prawnych umożliwiających rozwiązania praktyczne zapewniające dzieciom cudzoziemców przebywającym w naszym kraju jak najlepsze warunki rozwoju i pobytu w naszym kraju.

Zagadnienie długiego (do 1 roku) pobytu dzieci w pogotowiu opiekuńczym nie ma uzasadnienia w prawie ani obecnie obowiązującym ani w poprzednich przepisach wydanych przez Ministra Edukacji Narodowej. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 lutego 1994 r. w sprawie rodzajów i zasad działania publicznych placówek opiekuńczo – wychowawczych i resocjalizacyjnych oraz ramowych statutów tych placówek (Dz.U. z 1994 r. Nr 41, poz. 156) w § 21 przewidywało, że dziecko w pogotowiu opiekuńczym może przebywać do 3 miesięcy, a w wyjątkowych okolicznościach pobyt ten może być przedłużony o następne 3 miesiące. Rozporządzenie to obowiązywało do czasu wejścia w życie cytowanego wyżej rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie placówek opiekuńczo – wychowawczych. Określając czas pobytu dziecka w placówce interwencyjnej (dawnym pogotowiu opiekuńczym), przyjęto tam w § 15 ust. 6 rozwiązania analogiczne jak poprzednio. Jednak ze względu na zwiększającą się z każdym rokiem liczbę nieletnich, których należy umieścić w placówkach resocjalizacyjnych oraz na ograniczoną liczbę miejsc w placówkach resocjalizacyjnych mogą wystąpić sytuacje,

w których nieletni przebywają w pogotowiu opiekuńczym dłużej niż przewidują regulacje prawne. W Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej trwają prace nad przebudową systemu opieki w placówkach resocjalizacyjnych, aby usprawnić opiekę nad nieletnimi.

Opracowała

Anna Adamiak - Derendarz